

PRESING, 2021.

SANDRA ŠIMUNIĆ
PRIČE

Izdavač
Društvo za afirmaciju kulture – Presing
Mladenovac

Kontakt
kr.presing@gmail.com

Urednik
Predrag Milojević

Štampa
Presing izdavaštvo, Mladenovac
Str. 202/ 20 cm / Tiraž: 500

ISBN 978-86-6341-539-3

Sandra Šimunić

PRICE

PRESING, 2021.

Copyright © 2021. Sandra Šimunić

MIRNA REINTEGRACIJA

U zadnje vrijeme definitivno previše razmišljam i postajem sve ranjivija. Ovih dana tek poneki osvrt sam pronašla u sredstvima javnog objavljivanja na temu mirne reintegracije. Ta tema me je potakla na ova razmišljanja.

Svi koji me poznaju isto tako znaju da sam dijete miješanog braka. Kao takva kroz gotovo cijeli svoj život doživljavam previše neugodnosti i vrlo rijetko sam kod jednih i drugih prihvaćena. Kao obitelj, priznajem, opstali smo samo zato što je vladala velika ljubav između mojih roditelja. I za mene je najznačajnije to da sam dijete ljubavi. Ja sama nisam to u svom životu ostvarila, nizala sam samo promašaje. Znam razliku.

Odavno mene muči tema mira i rata. Tema mojeg diplomskog rada je bila „Naknada ratne štete u teoriji i pravu RH“, kod prof. Jasne Omejec. Dobila sam peticu. Bila sam šokirana tada, a šokirana sam i danas nakon dvadesetak godina tom visokom ocjenom jer sam diplomski napisala za jedan vikend. Valjda onda ima nešto soli u toj mojoj glavi, iako su emocije uvijek te koje nadvladaju moj intelekt. Uglavnom, moj diplomski započinje rečenicom: „Rječju 'mir' izražavamo jednu od najdubljih težnji i nada čovjeka. U ljudi je potreba za mirom postala toliko snažna da 'ne čudi što je ostvarenje mira postalo primarni politički cilj', tako nas uči prof. dr Olivera Lončarić-Horvat. Gdje je svijet pa i naša domovina u svemu tome? Težnji ka miru.“

Iako je Podunavlje reintegrirano u hrvatsku državu prije jako puno godina, vrlo često mi se čini kao da taj rat nikada nije niti okončan. Mržnja i netrpeljivost svakodnevno sve više rastu. Meni kao djetetu jednog takvog braka ta mržnja svaki dan posta-

je sve nepodnošljivija. Priznajem, od svega izrečenog u zadnjih tridesetak godina mene osobno je najviše pogodio tekst banjalučkog novinara Pejakovića s naslovom „Miješano meso“. Toliku količinu mržnje sam rijetko osjećala. Doslovno, kao da mi *miješani* nismo uopće ljudi. Užasno dugo sam patila zbog toga.

Moje kretanje kroz cijeli život se provlači od Hrvata do Srba pa nazad i tako ukруг. Kao dijete odlazila sam na katolički vjeronauk i osnovama kršćanstva učila me jedna topla časna sestra. Naučila me je prije svega kulturi ophođenja u hramu i na tome sam joj neizmjereno zahvalna. Kasnije u životu moja duša je tražila neku dubinu, mistiku, odgovore koje nisam nalazila u katoličanstvu i krenula sam za njom tragati u pravoslavlju koje me je svojom ljepotom opijalo. Dugo sam se tu osjećala kao da nisam „od ovoga svijeta“, tako bi se mi kršćani vjerojatno i trebali osjećati, a onda su pomalo krenula razočaranja. Ne u teologiju i ono što pravoslavno učenje jeste, to nikako, nego u ljude. Već duže uglavnom krećem se među Srbima koji me nikada u potpunosti nisu prihvatili kao što to nisu niti Hrvati. U srpskom okruženju prihvaćeno se uglavnom osjećam među hrišćanima pomalo zilotski nastrojenima. U hrvatskom okruženju uglavnom su to lijevo orijentirani ljudi, često alternativci koje vjera kao takva ne zanima, ali u tim krugovima osjećam se ugodno, kao čovjek. Moj doživljaj srpske zajednice u našoj domovini je da se sve više getoizira, a geto kao takav nikako nije dobar jer dovodi do bolesti duha. Čak i unutar tog geta, stvara se podgeto i to puno takvih malih strogo zatvorenih grupica. Politika kao nešto meni primarno nije ni zanimljiva, a i ovakva kakva jesam u tome se nikada ne bi niti snašla. U katoličanstvu sam naučila na milosrđe, oni zaista tome pridaju veliku važnost i svjedok sam mnogih ljudi u nevolji kojima pomaže crkva. U pravoslavnom okruženju kad se to spomene, uglavnom me dožive kao totalnog bedaka. Ne znam, da li su carica Milica, Mati Angelina ili

Sveta Jelisaveta Fjodorovna bile bedaste. Ne znam, neka drugi procjene. U mojim očima su bile velike i takve će i ostati. Kako me vide Srbi u crkvi, kao Hrvaticu zalutalu u pravoslavlje. Nikada kao dio njih. Tako se i izjašnjavam, kao Hrvatica. Tata mi je Hrvat, rođena sam u Zagrebu i to društvo me je neminovno oblikovalo. Da li je to prepreka da istovremeno budem i pravoslavna? Meni nije. Moj duh tako osjeća i volim sve što je pravoslavno pa i srpsko, ali i dalje se u zajednici osjećam kao da tu ne pripadam. Tako da se svaki dan sve više osjećam kao netko tko ne pripada nigdje. Kao potpuni stranac u vlastitom gradu i zemlji. A o mirnoj reintegraciji, miru u zemlji i okruženju teško da se može i govoriti. O hrišćanskoj ljubavi još i manje. Tko sam i gdje sam u svemu tome, zaista ne znam. Jedino što znam, duboko sam tužna.

KRVNA ZRNCA

Jutros kad sam se probudila sjetila sam se da je danas punih dvadeset šest godina kako sam upoznala svog prvog dečka. Jako brzo je prošlo tih 26 godina. Za sljedećih 26 bit ću stara baba. Tako prođe čovjekov život. Kao tren. Sjenka. A životi su nam često zatrovani potpuno pogrešnim osjećanjima, mislima, odlukama. Sjećam se, tada sam imala šesnaest godina, on sedamnaest. Bila je 1992. godina i najveći rat. Mržnja svuda oko nas. Meni se i tada kao vrlo mladoj činilo da treba biti iskren i pošten pa sam tako nakon dva tjedna zaljubljenosti odlučila reći mu da ja i nisam baš čistokrvna Hrvatica, da sam napola Srпкиnja. Nimalo lako za jednu tinejdžericu koja želi biti prihvaćena. Prihvatio je tu činjenicu i naša veza i zajedničko odrastanje je potrajalo punih sedam godina. Jedno divno iskustvo i moja neizmijerna zahvalnost prema njegovoj ljudskoj veličini, a radilo se o zagrebačkom dečku hercegovačkih korijena što u startu može nositi predrasude. Ljudska glupost. Ograničenost. Vjerojatno će se neki pitati što je meni uopće potrebno da govorim o ovim stvarima. Nisam sociolog pa ni novinar niti o tome govorim s tog aspekta. Govorim isključivo s neke emotivne pozicije žene, majke, kršćanke. Mojoj kćeri je danas šesnaest i ona je gimnazijalka. Bilo bi poražavajuće za mene kao majku da se moje dijete mora suočavati s ovakvim iskustvima koja su odredila moj život. Da joj netko broji hrvatska, srpska ili židovska krvna zrnca. Kao sportaš vidjela je i dalekog svijeta. Vrati se pa kaže: „Ma nisam ja vidjela ništa posebno, cestu i dvoranu, aerodrom“, ali kad malo dublje zagrebemo ispriča kakvo lice i oči je susrela u Sibiru, djecu iz, primjerice, Kazahstana ili u Francuskoj lijepu crnki-

nju i onda shvatiš u kojem ograničenom društvu živiš. Koliko je svijet velik i raznolik. Nosi ljepotu postojanja. Spoznaja donosi tugu. U meni kao majci sve više sazrijeva da je usmjeravam na prirodne znanosti što je moguće više, jer je dobar fizičar i da joj se stvori opcija da su joj vrata svijeta otvorena. Krajnja odluka je uvijek njena. Sloboda je osnova svakog ljudskog postojanja. Iskreno, nijedna majka ne želi da joj dijete živi tisućama kilometara daleko, ali svaka majka želi da joj dijete bude prihvaćen i poštovan član zajednice. Da to dijete bude sretno. Duboko sam uvjerena da su um i srce pokretačka energija svijeta i da taj svijet treba biti inovativno i kreativno okruženje ispunjeno toplim emocijama i da samo kao takav može doživjeti preporod. Takva osjećanja trebaju preplaviti i sve nas da bi i naše društvo postalo bolje i da bi u konačnici svi mi živjeli sretnije.

POMALO O KNJIZI „PLANINA BOLI“

Jesensko je zagrebačko popodne. Sunčano i toplo. Na okretništu tramvaja na Črnomercu čeka me moja prijateljica. Čita knjigu. Kasnim, što nije meni svojstveno, ali radim daleko od centra i grada. Na livadi. Tamo gdje završe oni rođeni ovdje i donekle obrazovani, sa puno i previše radnog iskustva. I ona je „miješana“, kao i ja. To nas je djelomično i povezalo. Obrnuto od mene, od oca Srbina i majke Hrvatice. Povezane smo još po ponekoj osnovi. Obje smo pravoslavne i samohrane majke, ona davno odraslog sina, ja uskoro odrasle kćeri. Oči su joj sjetne. Kaže mi: „I ti bi trebala pročitati knjigu spisateljice Ece Temelkuran. Govori o armensko-turskom sukobu. Izdanje je knjižare 'Ljevak'“. Pošaljem mamu u knjižnicu da vrati knjigu „Osmi povjerenik“ koju nisam ni takla. Zadnja knjiga koju sam pročitala je „Strah od letenja“, Erice Jong. Treba li žena hrišćanka čitati takvu literaturu? Da, treba. I ta knjiga govori o paloj ljudskoj prirodi, grijehu, genocidu i krivnji. Mama je nabavila knjigu „Planina boli“. Radnja započinje u Oxfordu u kojem pada kiša za koju ne znate kad je počela i kad završava. I sama sam isti dojam stekla u Engleskoj iako je sunce sijalo u moj dan posjeta Oxfordu. Čovjek s početka knjige svojom pričom pokušava objasniti kako smo svi na neki način izmješani i kako je zlo uvijek počinjeno u nekom tamo drugom selu. Nikad u našem. Odem na google da pogledam slike Armenaca. Želim vidjeti lica tih ljudi i otvara se da je baš jučer kongres SAD priznao genocid nad Armencima. Erdogan se ljuti. I kod nas je puno genocida kroz zadnjih sto godina... licitira se brojevima. Statistički gledano, ta brojka je bitna. Moralno, suštinski, ona je manje bitna. Ono bitno je da je po-

činjeno zlo i da svaki narod u sebi treba osvijestiti to zlo i suočiti se sa krivnjom, zlom, oprostom i pokajanjem. To izostaje i zato nema pomirenja ni napretka. Spisateljica potom priča o naru i bitnosti nara za armenski narod. Mladenka ga baca u zid i koliko se raspe bobica nara, toliko će imati djece i razasuti ih širom svijeta. I moji narodi su razasuti širom svijeta. Nar me vraća na sjećanje priče moje prijateljice na događaj iz života njene sestre u jednom ličkom selu pred posljednji rat koju moguće i nisam u potpunosti zapamtila. Vozila se u busu i držala narandže, srpski vojnik, da bi pokazao nadmoć nad njom, udario je u tu prelijepu, sočnu voćku i one su se razasule po autobusu kao nar armenskog naroda. Često zamišljam te razasute narandže. On je to učinio jer je ona „nečiste krvi“, kao što sam i sama. Dokle? Od armenskog sukoba je prošlo više od sto godina. I naši sukobi su bar toliko stari. Voljela bih da moji narodi pronađu snagu suočenja sa vlastitom krivnjom i oprostom sebi i drugima. Da koračamo naprijed. Nisam rastrošna ni razvratna, ali volim život dostojan čovjeka. Mi ovdje ne živimo život dostojan čovjeka i 21. stoljeća. Ukoliko ponovo završim u bolnici na operaciji, neke hladne prosinačke zime, bilo bi poželjno da se mogu zatvoriti bolnički prozori, a ne da hladni povjetarac miluje noge tek operiranih žena pitanje kojih krvnih zrnaca. Svakim danom sve više pitam se da li je to moguće. Knjigu nisam pročitala do kraja, ali nadam se da ću još štošta naučiti.

BIH

Prešla sam Savu. Napustila zemlju rođenja i zemlju očevih predaka. Ušla u Bosnu, zemlju rođenja moje majke i predaka po toj liniji. Malo dana života provela sam u Bosni. Ona me magično privlači i želim to promijeniti. Vozimo se kroz sela. Do mene sjedi časna sestra, kaže da silazi 8 km nakon granice. Velika je tu katolička bogomolja i moguće samostan. Bude tu, uz svoj narod. Hrvate. Nakon dugog putovanja, jer granicu na Savi nije lako preći, konačno sam stigla u B. Luku. Grad gdje se rodila moja majka. Dočekala me majka meni drage monahinje i pavela na daleko poznate ćevape kod Muje. U čaršiju. Tu je i džamija Ferhadija. Banjalučka ljepotica. Žao mi da je nisam vidjela iznutra. Kasnovečernja šetnja po B. Luci. I ovdje se osjećam kod kuće. Moj dom je vasseljena. Sutradan sam otišla do moštiju Svetog Platona. Njemu se volim pokloniti. Ima ikona u Lepavini. Uvijek mu se molitveno obraćam. Mučenik. Osjećam mučenike. Moj domaćin i ja smo prešli po groblju Svetog Pantelejmona. Idemo vidjeti njegove unuke. Tri djevojčice i malenog dječaka. Radost. Novi život. Djeca uvijek nose radost. Kava i ćevapi s mojim prijateljem Kordunašem. Od posljednjeg rata Banjalučaninom. Kaže da sam Krajišnikinja 1/1. Smiješno mi. Otrpio je i moj *shopping*. Nema džempera od prirodne vune u Zagrebu. Taj shopping se odrađuje ovdje. Idem u Krupu na Vrbasu. Litice, Vrbas. Sretna sam. Volim taj kanjon. Došla sam. Odmorim malo i idem do manastira Svetog Ilije pokloniti se djeleću moštiju Svete Matrone. Odlučila sam do slapova Krupe pa kroz šumu. Tu sam ja i četiri mlade žene. Jedna je teško bolesna. Otac Savo joj čita molitvu. I sama sam ustala. Molim se. Večer-

nja Služba i idem u svoj sobičak. Kupila sam jogurt i zlatiborsku slaninu za večeru i doručak. Ujutro idem na liturgiju. U nekom trenutku zamirišu mi mošti Matrone. Vau, koji blagoslov, utjeha meni nakon patnji. Zadnji put ih je mama osjetila, ja nisam. Sjela sam na kavu na benzinskoj. Ne znam kako to u maloj bosanskoj varoši izgleda da žena sama sjedne na kavu. Gledam planine. Uživam. Mogu disati. Sretna sam kad nesmetano dišem. čeka me moj jogurt i špek. Idem na Vrbas. Nema nikoga. Ležim na klupi. Fotografiram prirodu i moje noge nad rijekom. Odmaram dugo, dugo... odlazim na ručak u restoran na slapovima... pastrva i uštipci od heljde... divno, prefino. Odlazim na kavu kod gospođe koja mi je pronašla smještaj i s njom na Večernju da se još jednom poklonim Matroni. Kupila mi je i knjigu o Matroni. Takvi su moji Bosanci. Plemeniti. Povelala me je i na izvor rijeke Krupe i do crkve brvnare. Prava duhovna ljepota. I dobro nahranila. Još koji dan u Bosni i bit će kilogrami viška... Jutro i vraćam se u B. Luku. Dočekuju me brižni i topli banjalučki domaćini. Idemo u grad još po neke sitnice. Moja domaćica mi poklanja kavu. Kupujem sir trapist koji proizvode katoličke redovnice. Ne može proći Bosna bez odlaska na baklavu. Pada kiša i divim se naušnicama što sam ih kupila. Domaćica kuha ručak. Odlazim do obližnje džamije. Zatvorena je. Volim upoznati različitosti. Da se lakše razumijemo. Lijepa je moja Bosna. Plemeniti, vrijedni ljudi. Zemlja kontradiktornosti. Često puna mržnje i ratova kroz vrijeme i povijest. I ljubavi. Da, ljubavi – kad se spoje dva naroda u jednom biću i nastaju čudesni ljudi poput mene. Mi uglavnom volimo i razumijemo sve. One nama slične i one od nas potpuno različite. Ali volimo. Zar nije to ionako najbitnije? Volim te, Bosno moja...

JASENOVAC

Kad se spomene riječ Jasenovac prva misao je bol, tuga, patnja... ali i velika blagodat. Za mene otkad su došle monahinje Jasenovac je i mjesto radosti, mira, spokoja; moje utočište od stresnog života.

Kao dijete puno puta sam prošla uz Jasenovac na putu k mojoj baki i dedi i sjećam se spomenika Kamenog cvijeta u travi, u nekoj tamo daljini, kako ponosno stoji. Cvijet je ljepota, radost, nešto najljepše što je Bog stvorio na zemlji. Nikada nismo otišli do tog Kamenog Cvijeta i nismo puno nešto ni učili u školi o Jasenovcu. Ja tu grešku mojih roditelja nisam ponovila i Lauru sam jedne kišne subote odvela u Jasenovac na mjesto poklonjenja ljudima koji su stradali ni za što, ne da bih je učila ružnim osjećanjima, naprotiv – da bih je učila ljubavi i praštanju. Ali i poštovanju.

Puno godina kasnije, kad sam krenula istraživati i kulturu, povijest i vjeru naroda kojem pripada moja majka, susrela sam se s likom Austrijanke Dijane Budisavljević o kojoj sam na mojim putovanjima kroz Srbiju i Crnu Goru svima pričala, ali nažalost vrlo često sam nailazila na to da ljudi nikada za nju nisu čuli, a ona eto zaslužuje da barem jedna ulica nosi njeno ime jer je svojom požrtvovanošću i ljubavlju spasila 12 000 djece. U mojem srcu nije zaboravljena, molitveno je se sjećam.

Kad sam proljetos pročitala na Facebook-u da u manastir Jasenovac dolaze monahinje sa Skadarskog jezera s Beške, priznajem, bila sam neizmjereno sretna.

Trebalo je gotovo dva mjeseca da ih posjetim, a praktički su nadomak Zagreba, ali eto, takvi smo mi ljudi. Po Uskrsu ko-

načno sam otišla i Mati Serafima me sačekala u Novskoj, kao i uvijek ranije na Beškoj, prelijepo i toplo su me primile. S njima sam provela nekoliko prelijepih dana. Obišle smo i neko selo kraj Slavenskog Broda gdje je na liturgiji bila jedna stara baka koja je imala izraz lica radosti i sreće, jer eto, u njenom selu su na liturgiji pojale monahinje, i ona je to doživjela i radosna i spokojna može i poći Gospodu. Tako sam je doživjela ja i neću je nikada zaboraviti.

S monahinjom Markelom sam otišla do spomenika Cvijeta, poljubila sam taj kameni Cvijet i pomolila se Bogu za oprost grijehova i mir, ljubav među nama ljudima ovdje.

Što reći, u manastiru je sve lijepo i fino, toplo, svaka riječ, hrana, piće, sve ima neku posebnu notu. I kopar koji sam ponjela kući i sok od nara što je stigao s mog voljenog jezera.

I Pakrac smo obišli, veliki hram, liturgija i prazan hram, nikoga osim sveštenika, đakona, monahinja i mene, a Svijetla je sedmica, srijeda. Šteta da nema nikoga. Tako velik hram, koliko mora da je bio veličanstven u svojoj ljepoti u nekoj sretnijoj prošlosti.

Otišla sam za Zagreb i ponovo se brzo vratila. Srce neizmjerno zove u dom Mučenika, trebalo je oprati podove u crkvi, a kako blagosloveno poslušanje, ima li išta ljepše, no ugraditi dio sebe u duhovni svijet. Tako je to maleni doprinos. Nadam se da će me Mučenici opet brzo pozvati sebi i dati mi mir koji ponesem kući, a nadam se i svima onima koje susrećem.

NAŠ ZAGREBAČKI ĐURĐEV DAN

Sjedim na klupi zagrebačkog Črnomerca i čekam bus za moj breg. Vraćam se kući sa liturgije. Pomalo sam na toj klupi sama sebi smiješna. Uzela sam kavu na nekom kiosku i smjestila na klupu sebe, kavu, kutiju što sam htjela kupiti u pošti pa mi je žena što radi u pošti, poklonila za moj paket za Kosovo koji sam trebala poslati davno u Vaskršnjem postu, a nisam. Danas sam još dokupila neki stolnjak i kuhinjske ručnike naše domaće proizvodnje jer svi trebamo učiti kako da pomažemo bližnje i vlastitu ekonomiju. Svatko svojim malim prinosom u snagama koje mu je Gospod dao. Mama me jutros ranilo probudila. Prva misao je bila – danas je Đurđevdan.. Hrišćani smo i treba da se uvijek radujemo, a eto, danas je i tako veliki praznik. Nisam namočila cvijeće u vodu i nisam se umila. Zapravo, nikad to nisam činila i ne znam treba li to ili ne. Možda je to samo dio narodne tradicije koju u principu jako volim i koju se trudim njegovati. Krenula sam ranije. Danas je moj prvi izlazak u grad nakon punih sedam tjedana. Moram na bankomat. Sreća pa sam jučer u kući pronašla pin. Zaboravna sam i kako dugo nisam išla na bankomat, zaboravila sam pin. Moj mozak se nikad nije oporavio od anestezije, kao da se neki njegov dio zauvijek uspavao. Nisam se još navikla na sebe takvu, zaboravnu, ali morat ću. Uskoro će i Sveti Vasilije Ostroški kojem sam se jednom prilikom zavjetovala kako ću oko njegovog praznika u naš hram za agape nositi kolače. To mi se u tom trenutku činilo jako jednostavno. Kod kuće uvijek ima oraha, lješnjaka, pekmeza i jaja. Gle, čuda! Ove godine to mi postaje neostvarivo. Razmišljala sam što ću i kako ću, jer zavjet je ipak zavjet, i u dogovoru sa sveštenikom

odlučila da u vrijednosti kolača pomognem nekoga iz naše zajednice. Možda neće biti kolači, možda bude samo kora kruha jer mi je otac jutros rekao kome ide moj mali prilog. Možda bude kora kruha na Đurđevdan pa na taj način spojim dva velika Svetitelja malim činom moje velike ljubavi. Obavila sam bankomat i čekam bus za Sveti Duh. Naš Saborni hram i zgrade Mitropolije stradale su u potresu i pitanje kad ćemo se opet tu sabirati. Iako se Zagrepčani uvijek na Đurđevdan i Svetog Vasilija Ostroškog sabiru u našem malom manastiru Svete Petke. Kako sam prilazila stanici, vidim jednu sestru. Našu Banijku. Ona je jedna toliko zabavna žena da i kad tragične priče prepričava iz opustelih banijskih sela, nekako to uvijek ispadne tragikomično i na kraju čovjek joj se mora nasmijati. Znam, danas joj je Slava. Mislim da je to jedna posebnost da žene udate za Hrvate često slave svoje Krsne Slave. Barem ovdje je to tako, kod zagrebačkih žena hrišćanki. I sama to činim kao dijete rođeno iz jednog takvog braka, a nisam usamljeni slučaj. Danas se služi liturgija u kapelici Svetog Save. Skupljamo se na odstojanju jedni od drugih. Poneki s maskom na licu. Prebiram po licima meni dragih i prolaze mi mislima i oni kojih danas ovdje nema. Svi su tu s nama. Cijela naša zagrebačka pravoslavna zajednica. Sveštenik nas nekoliko poziva da uđemo u hram. Koliko nas smije biti u hramu, na odstojanju jedni od drugih, tjelesno udaljeni, a opet blizu. Srcem. I molitvom. Kaže, oni slabijeg zdravlja. I sama sam među takvima, što s nevjericom prihvaćam. Sklona sam ignorirati svoje zdravstveno stanje. Još uvijek vodim borbu sa svojim egom i nakon 12 godina liturgijskog života pitam samu sebe da li sam uopće napredovala kad me vrlo lako ponese taj moj ego i želim biti najbolja u svemu. Ne dam sebi mira. Čovjek je čudo. Dok sam posmatrala ta meni dobro znana lica moje zagrebačke braće i sestara, u nekom trenutku, grunule su mi suze na oči. Neki novi svijet i novi život za sve nas. Puno i previše

sam lutala, ali u ovoj krizi sam odlučila da je lutanje završilo. Više trebam molitvenosti i zajedništva sebe i svog unutarnjeg bića, u mojoj maloj zajednici, posvetiti Zagrebu i našim svetinjama. Molitvenost na ove naše zagrebačke padine prije puno stoljeća donijela je Katarina Kantakuzina Branković sa svojim monasima i moje mjesto Zagrepčanke je ovdje. Sinoć sam razmišljala o pjesmi „Bijelog dugmeta“ o Đurđevdanu koja je nastala u vagonu koji je Mučenike prevezio iz Sarajeva za Jasenovac. Te misli noćas nisu mi dale miran san. Prožimala me neka duboka tuga, sjeta. Zbog Njih, koje nikada ne zaboravljam, niti na jedan praznik. Uvijek u mislima naslonim glavu na kivot u Jasenovcu i molim oprost i milost. Romi su ti koji proslavljaju Đurđevdan na zagrebačkim obalama Save. Danas neće. I njih se sjećam jer su i oni postradali sa mojim Srbima u Jasenovcu. Ne znam puno o njima i moguće da ih ne razumijem, ali suosjećam s njihovom patnjom i sjete me na moju prijateljicu koja ih neopisivo voli. Možda baš zato što je i njen deda postradao u Jasenovcu. Možda ih baš zato voli. Možda. Sama, volim sve ljude. U Londonu promatrala sam tu različitost svijeta, cijeli svijet na jednom mjestu i nisam vidjela razlike među ljudima. Te razlike ne vidim nikada nigdje i zato moj um ne shvaća kako i zašto netko nekoga ne voli. Moje misli su noćas tako svuda plovile po svijetu. Proslavljamo Svetog Georgija Pobjedonosca koji je mučenički postradao za Hrista u doba cara Dioklecijana. Zimus sam šetala po Dioklecijanovoj palači, podrumu i kupovala nakit, kako to čine turisti. U toj šetnji razmišljala sam o toj palači, sebi i drugim ljudima. Divimo se palači ne razmišljajući što je taj car učinio nama hrišćanima, našoj braći i sestrama u njegovo doba. Bilo je nevreme kad sam te večeri došla u Split, nevera je more izlila na obalu i grad je nekako djelovao apokaliptično, a palača je svjetlila svojom snagom i moći. Onom materijalnom, ovozemaljskom, prolaznom. Ne onom Svjetlošću kojom svijetli naš

Sveti Georgije na Nebu i posmatra, blagosilja sve nas na ovoj radosno-tužnoj liturgiji kojom je načalstvovao naš zagrebački mitropolit Porfirije i koji nas je besedom pokušao ukrijepiti i odagnati strahove koje je očigledno vidio u svima nama jer je upravo o njima besedio i poučio nas očinski da ih razgonimo Hristovom ljubavlju jer to je činio Sveti Georgije Pobjedonosac i naš Sveti Dositej Zagrebački Ispovjednik kao i svi Sveti na Nebu! Spuštam se niz padine sa Svetog Duha i nailazim na dragu sestru koja mi kaže da je upravo naručila taksi koji samo što nije stigao. Povezla me do Ilice, a ja sam sretna da tih pet minuta dijelimo u sestrinskom razgovoru jer na zajedničku kavu, agape još uvijek ne možemo... do nekog sretnijeg sutra... nadamo se, a nada je ono što nas hrišćane nikada ne smije napustiti.

PETRA

Ovo je priča o jednoj smrti. Smrt je nešto što sve nas rođene jednog dana čeka. Bilo bi lijepo kad bi svi odlazili s ovog svijeta u miru sa svima i svime i okruženi ljubavlju naših bližnjih.

Ovu priču mi je ispričala jedna gospođa kojoj se kotrljala suza ispod naočala dok je izgovarala riječi i vjerojatno upravo ta jedna suza, maleni detalj, mene je tako duboko dotaknula, potresla.

Petra je bila meni potpuno nepoznata osoba. Možda i nije. Možda sam je prilikom neke posjete teti moje prijateljice na Baniji i usputno srela, ali ne upamtimo baš sva lica.

Dakle, živjela je na Baniji. Sama. Njeni su od posljednjeg rata u Srbiji. Život je proživljavala vrlo skromno, oskudjevajući u hrani i toplini doma, da bi mogla što više novca od skromne mirovine izdvojiti za svoje, tamo daleko...

Dane bi provodila u susjedstvu kako bi što manje drva potrošila za ogrjev. Tako je bilo i tog dana kad je negdje zalutala... Golema su bespuća šuma i polja... Alzheimer je već dobro narušio njen mentalni sklad, a okrutna je to bolest i teško se uočava i u obiteljima gdje vlada mir i sklad, a ne kod žene koja je bila sama. Kao što rekoh, negdje je zalutala, pala i pothladila se. Ova zima je izuzetno hladna. Okrutna. Osobito u tim krajevima. Netko ju je pronašao negdje usput. Hladnu i promrzlu. Samu. Beskrajno tužnu. Doktor je vrlo brzo shvatio sve i otpremili su je brže-bolje za bolnicu u Popovači. Dobila je upalu pluća i tamo je vrlo brzo usnula u Gospodu, uznela se na Nebesa svome Tvorcu. Nadam se – pronašla mir i spokoj.

Možda je ovo samo jedna od smrti koje se svakodnevno dešavaju. Za mene je vrlo potresna jer takvih ili sličnih priča u ovim našim pustim krajevima ima bezbroj. Tako se svaki dan gasi poneki život i život bespovratno nestaje s tih prostora. Zato nije tako obična. Posebna je, jedinstvena. Nestaje jedan gorštački narod koji je osebujan, ipak drugačiji od onog koji je po definiciji isti narod, koji živi u matičnoj zemlji. Ovdje, ostaje samo praznina. Jedna duboka tišina i mračna praznina.

SVETA MARINA

Ponekad je potrebno puno vremena proteći da bi čovjek shvatio ili otkrio opće poznate i tako obične činjenice. I sama sebi se često činim smiješnom. Rođena sam u Hrvatskoj i ime Marina sam iz samo meni nekog neobjašnjivog razloga povezivala uz Dalmaciju, dok jednog dana nisam dobila na poklon knjigu Žitija Svetih djevojaka, Svetog Justina Čelijskog. Tada sam za više ženskih imena otkrila puno vlastitih zabluda. Vjerojatno do kraja života otkrit ću ih još i više. U toj knjizi otkrila sam između ostalih i Mučenicu Marinu. Postala mi je draga i bliska. Često se vezujem uz žene Mučenice. Voljela bih da mi netko od duhovnika objasni zašto su meni žene Mučenice toliko bitne. Naravno, imam još pregršt pitanja na koje nemam ili ne znam odgovore, a do kojih i ne dolazim. Možda sama ne znam postaviti pitanje, a možda smo mi mirjani i duhovnici kilometrima udaljeni jedni od drugih. Vlada neka opća međusobna nezainteresiranost ili sam ja u nekom čudnom krugu. Ne znam. Možda ipak dolazim u godine kad bih trebala dublje baviti se vlastitom dušom. Smrt može nastupiti brzo i iznenadno. Vremena u kojima živimo počesto liče na doba cara Dioklecijana u čije doba je postradala i Sveta Marina. Jesam li ja tako nepokolebljiva u vjeri? Ne znam. Strah ponekad nadvlada vjeru. Možda naiđe kao trenutna slabost. Mama se često ljuti zbog nekog mog hrišćanskog svjedočenja, izlaganja sebe, a meni se to učini tako glupim, niskim da bi mi netko mogao nešto loše učiniti zbog moje ljubavi prema Hristu. Možda i može, ali vjerojatno neće jer sam ja slaba i Bog to neće dopustiti. Sutra je radni dan i Bogu hvala da imam gdje ići na posao, ali postoji neka doza razočaranja što neću moći ići

negdje gdje se proslavlja Sveta Marina. Jedino gdje znam da se proslavlja jeste manastir Klisina u Bosni koji sam jednom za praznik Svetiteljke i posjetila. Svetoj Marini mole se žene. I tada u manastiru promatrala sam žene, moje sestre u Hristu i zaista sam imala osjećaj da joj žene s ljubavlju i nadom prilaze i mole njenu molitvenu pomoć. Skitnica sam i često budem tužna što ponekad ne mogu otići na neka Sveta mjesta jer je to neka neopisiva sila u meni koja me pokreće na putešestvije. Moja putešestvija postaju sve kraća. Vremena su nesigurna i nestabilna. Teže se odlučujem na put noću. Dok sam bila mlada, strah je bio manji ili je vjera bila jača. Ne znam. Možda trebam da shvatim da je moja parohijska crkva dovoljna za Spasenje i da lutanja nisu potrebna. Možda me Gospod ipak jednom udostoji da odem Svetoj Marini u Albaniju, a možda je i taj jedan odlazak u bosanski manastir Klisinu na brdašcu iznad rijeke Sane bio sasvim dovoljan za moj život. Možda sam sebična pa se mučim bespotrebno razmišljajući o svemu ovome. Tamo u manastiru prodaju jedan od finijih sireva koji sam jela pa moja pala strasna čula žude za užitkom i daleko sam od molitvenosti kojoj duša teži, a tijelo je razapinje ili želim umočiti noge u hladnu rijeku Sanu i uživati u prizorima moje voljene Bosne. Ne znam. Puno toga ne znam. Sutra ću sjediti u uredu i učiti moj novi posao koji je daleko od moje profesije i učiti se smirenju kroz trpljenje jer očito drugo i ne zaslužujem. Ali ostavit ću mami i tati ujutro jednu svećku da je zapale u našem domu mučenici Marini... da nas utješi i prinese molitve Svevišnjem. Amin.

SVETA PETKA

Mi, ljudi, vrlo često se pitamo da li su neki događaji u našim životima slučajni ili su oni ipak vođeni nekom nevidljivom rukom. Rukom Božjom. Takva pitanja i sama sebi često postavljam, kako za one lijepe događaje tako i za one manje lijepe. Sveta Petka je tiho i nečujno ušla u moj život i kroz vrijeme mi je postala izuzetno značajna.

Ima sad već više od desetak godina kako sam prvi put posjetila baku i rodbinu u Srbiji, a nakon čega sam intenzivno krenula u manastir Lepavina gdje sam i vidjela natpis da se petkom u Zagrebu u manastiru Svete Petke čita Akatist. U tom trenutku nisam ni približno znala što je to Akatist. U doslovnom prevodu s grčkog jezika to znači „stajati u molitvi“.

U to vrijeme moja voljena tetka Ranka uz koju me vežu divna sjećanja na djetinjstvo koje je rat nepovratno i zauvijek prekinuo i nakon čega je nastala jedna ogromna rupa i praznina u mom životu, bila je na rubu života i smrti. Njena bolest je često tjelesno u potpunosti onemoćala. Osjetila sam silnu želju i potrebu da pronađem taj zagrebački manastir. Zagreb je moj rodni grad. Iako ne poznajem svaku ulicu, poznajem njegovu dušu i građu. Tako sam jednog hladnog decembarskog petka odlučila pješice krenuti od stajališta Črnomerca put Svetog Duha i Svete Petke. Popela sam se visoko na brdo i ušla u kapelicu gdje je otac Mihailo čitao Akatist. Bila sam neizmjerljivo uzbuđena i nekako sam se nelagodno osjećala, drugačija od svih drugih. Pomalo krenula sam u manastir sve češće i tako je Sveta Petka neizostavno

postala dio mojeg duhovnog života. Svetiteljka kojoj vrlo često uznosim molitve za moje bližnje. Mjesto gdje sam upoznala veliki broj prekrasnih žena jer nekako najčešće upravo žene mole se Svetoj Petki. Isto tako upoznala sam i oca Mihaila koji se neumorno već godinama trudi da svoje široko znanje prenese na nas male ženice i ljude.

Jednom prilikom osjetila sam neizmjernu potrebu da se poklonim moštima Svete Petke i tada sam razmišljala kako ću ja to ostvariti. Rumunjska i Jaši nisu tako blizu i nije meni jednostavno tamo doći. Ni do danas nisam uspjela otići. Možda nikad i neću. Prepustit ću to volji Božjoj, ali sasvim slučajno Gospod me udostojio da se poklonim djeliću moštiju Svete Petke. U nekom trenutku našla sam se na kavi u Beogradu s mojim beogradskim prijateljicama kad jednoj od njih dolazi sms da se još tog dana djelić moštiju Svete Petke nalazi u parohijskog crkvi u Inđiji. Vrlo brzo smo odlučile i otišle do Inđije pokloniti se moštima Svete Petke. Od svega lijepog u Inđiji i hramu najdublje u sjećanju mi je ostao jedan dječak koji se neumorno i s puno ljubavi molio pred Svetiteljkom za svoju, kako sam tamo načula, bolesnu majku.

Ovdje, u našim krajevima hramovi Svete Petke su često ruševni i nose teška sjećanja na patnje ljudi. Jedan od takvih hramova se nalazi između Kostajnice i Dubice i obišla sam ga sasvim slučajno jedne godine oko Božića. Na livadi ispred ruševnog hrama bili su tragovi paljenja Badnjaka. Hrama odavno nema, ali vjera je još uvijek ostala. I to je ono najbitnije.

Drugi hram Svete Petke nalazi se na groblju u Skradinu. Obišla sam ga jedne ljetne večeri u društvu moje kćeri i prijate-

ljice. Bio je zatvoren. Bijel. Čist u svojoj bjelini. Miran i spokojan u svojoj čistoti i bjelini okružen drevnim grobovima i biljem opojnih mediteranskih mirisa. Veliki mir sam osjetila na tom mjestu i često u mislima odlutam upravo tamo. Mira nam svima nedostaje. Pa ponekad je potrebno odlutati misleno na mjesta koja donose mir za kojim čeznemo.

Treći hram se nalazi na Kordunu, u mjestu Kolarić i nosi svoju najveću tugu i patnju jer je u njemu postradao veliki broj nedužnih ljudi. Tamo moja prijateljica često nosi bijelo cvijeće iz ljubavi prema Svetiteljki i onima koji su nedužni nestali, ali žive u našim sjećanjima i molitvama.

Na dan kad se praznuje Sveta Petka, Ona, sve nas zagrebačke žene koje joj se kroz godinu molimo, nekako na čudesan način prizove i okupi oko manastira. Uvijek veliki broj žena, uključujući i mene, prinese koljivo i kolač Svetiteljki za zdravlje naših bližnjih kako živih, tako i upokojenih. Žene su te koje su od Boga prizvane na iskazivanje ljubavi, a u našem malom manastiru svakako trebamo se ugledati i na ruske monahinje koje su ovdje živjele u prošlosti i brinule o djeci. Nikako ih ne smijemo zaboraviti u našim sjećanjima i molitvama.

Moja želja je da bi nas Sveta Petka još mnogo godina okupljala u Njenom zagrebačkom domu pa i mnogo, mnogo godina nakon što naše duše odu Gospodu, neke nove hrišćane i hrišćanke...

GOSPOJINA

Ide sutra Gospojina, a misli, sjećanja naviru. Izviru iz mene. Ovo je jedna od najtežih godina u mojem životu. Iskušenja se samo redaju. Za neka sam sama kriva. Većina ih je neobjašnjiva, onako kako život često jeste neobjašnjiv. Obukla sam jutros dugu haljinu i ogrnula se ruskom, pavlopasadskom maramom s namjerom da nakon pošla pođem u hram. I pošla sam. Umorna. Skupila snagu i pošla. Nekad mi se ne da i nisam više revnosna kao nekad. Molitva teče. Promatram zagrebačke bake. Maše mi, meni draga baka i šalje pusu. Blago meni, vole me sve bake. I ja volim njih. Iznjeli su ikonu Uspenja Bogorodice i jedna baka ustaje, gega se i u zlatnim, svjetlucavim tenisicama odlazi do ikone. Triput je ljubi i čini se kao da bi je mazila. Kao da je ispred nje dijete. Vraća se do klupe i ponovo sjeda, a ja odlazim mislima u slavonsko selo gdje će sutra, vjerujem, biti liturgija. U selo gdje su baka i deda davno došli sa bosanske planine u potrazi za lakšim životom u slavonskoj ravnici. I ta Bosna sve više živi i budi se u meni. Dedine kosti su ostale na groblju pored crkve, baka je umrla kao izbjeglica u Novom Sadu. Prije dvije godine na poziv Mati Serafime mama i ja smo išle u selo za Gospojinu. Noć ranije vratila sam se iz Austrije, ali srce me vuklo put djetinjstva i lijepih uspomena. Tada smo prvi i jedini put išle u selo za Gospojinu na Njen dan. U djetinjstvu redovno smo odlazile. Uvijek bih se veselila vašaru ili, kako to u Slavoniji zovu, kirvaju. I danas, nakon gotovo tridesetak godina, sjećanja su živa. Mirisi i okusi. Kolači u sobi stare kuće. Zvuk neke ptice koji nikad više nigdje nisam čula. I miris pečenice u sobi pored ljetne kuhinje koja je imala drvenu ogradu na kojoj bi se njihala

i pazila da kokoši ne uđu u bakinu kuhinju gdje se peče najfiniji kruh na svijetu. I sama često pečem kruh. Možda baš zbog bake, ali moj nije ni približno tako fin. Kad idem u goste Srbima, pečenica je nešto što me posebno veseli. I veseli me ponijeti malo kući ako mi daju. Ne što sam gladna. Kod nas se kuha u izobilju, ali to me podsjeća na dedu. Tradiciju. Svakako i miris tamjana. Bakin tamjan. Upravo njen tamjan, molitve i pobožnost su me odveli u pravoslavlje. Jučer sam tješila prijateljicu kojoj je umrla baka riječima da sam i ja život provela uz zagrebačku baku i starac u kući jeste blagoslov, ali moju baku Srpkinju zbog rata nisam vidjela punih 15 godina. Danas se mladi što prije žele riješiti baka i djedova. Laura kaže da će me iz zahvalnosti smjestiti u dobar starački dom. Eto, blago meni. Ostala su živa sjećanja na lijepe dane djetinjstva i bakinu pobožnost. Sutra radim i u selo ne idem, iako volim. Svaki put kad odem, imam osjećaj da samim prisustvom lomim prazninu koju je ostavio rat. Umislim da je vrijeme stalo. Da se zlo nije dogodilo. Da liturgija samo nosi ljubav s neba na zemlju i sa zemlje na nebo. Okupi se ponešto ljudi oko crkve. Život ide dalje. I bdenje ide kraju. Sutra se pričestiti neću, ali imam potrebu ispovijediti svoju grešnu dušu. Zamoliti Bogorodicu milost i molitvenu pomoć. U dane svoje revnosti čitala sam i psalme Bogorodici. Malu knjižicu koju mi je jednom prilikom poklonio otac Miron u manastiru Pakri. Ni on više nije ovdje. Kratko je bio, ali ostavio je dubok trag na mamu, Nataliju, Lauru i mene. Pokvarila sam se. Manje čitam molitve, ali eto, još uvijek natjeram sebe da odem do hrama. Sve je manje u hramu onih koje volim. I s njima se nešto dešava. Slabimo. Zato, Bogorodice, sjeti se svih nas ovdje i svih onih koji domove su našli na razne strane svijeta iz nama ionako teško shvatljivih i još manje objašnjivih razloga. Takav je život. Jedna obična Tajna. A ti si svima nama Majka i utočište, kako samo Majka to može biti... Amin.

BOŽIĆ U SRBIJI

Sinoć pitam Lauru želi li da u decembru idemo u Beč na što mi odgovori da ne želi. Ona hoće u Srbiju. Kaže, otkad nismo vidjeli rodbinu. Drugo pitanje je bilo: „Laura, želiš li ti napustiti Hrvatsku?“ „... Da... ići ću živjeti u Beograd...“ Dobro se nasmijem i kažem joj da svi idu na Zapad, a ona želi u suprotnom pravcu i sjećanje me povede na naš posljednji odlazak u Srbiju. Na zimu bit će tome dvije godine. To je moguće nas posljednji obiteljski Božić u tako velikom broju, a vjerojatno i jedini takav u životu. Išle smo noćnim vlakom. Mama, Laura i ja, onako kako smo uvijek svuda išle dok je Laura bila malena. Ona je prespavala od Zagreba do Stare Pazove. Tamo su nas čekali Daša i Nenad ranom zorom. Ja sam produžila u crkvu. Bio je Badnjak i tako je to bio neki čudesan osjećaj za mene biti u Crkvi Svetih Kirila i Metodija u naselju Busije gdje žive izbjeglice iz Hrvatske i Bosne. Ujutro nas je bilo malo, ali uveče nas je bilo puno. Pokušavala sam s njihovih lica odgonetnuti tko dolazi iz kojeg kraja. Možda sam i uspjela. Ne znam, ali znam da nigdje nisam vidjela ikonu niti fresku Svetog Save Gornjokarlovačkog kojeg volim. Mučilo me kako je moguće da ono najvrednije nisu ponijeli iz kraja, nema ni Jasenovačkih Mučenika. Dok sam obilazila crkvu, Laura je uživala s djevojčicama mojih sestara. Pekle su palačinke i uveče smo svi zasjeli uz pečenog šarana. Djevojčice su skupljale i bombone ispod stola. Sutradan posle liturgije išli smo na rani ručak kod moje sestre od ujaka. Onaj pravi srpski, s pečenicom i rakijom, svećom na stolu. Više je u Srbiji nema. Sad živi s obitelji u dalekoj Švedskoj. Potom smo otišli kod tetke u Novi Sad. Pogled na Dunav sa Fruške gore u kontrastu sa ogo-

ljelim drvećem i njegovom morskoplavom bojom tako je nezaboravan. Kod tetke Ranke uslijedio je drugi pravi srpski ručak sa pečenicom. Onaj pravi, sa puno srpskog humora i smijeha. Ono što meni nedostaje u Zagrebu. Mama je uživala u okrilju svoje obitelji. Bila sam jako sretna što sam joj pružila takav Božić. Dok smo čekali vlak ili ti voz u Staroj Pazovi za Zagreb, znala sam da je teško vjerojatno da će se ovakav Božić ponoviti. Ujak je dobio rak, moj tata srčani infarkt... Daša je na sjeveru Evrope. Obećali su da ćemo roštiljati u Slavoniji, Požegi. Nadam se. Barem u penziji. Nazad smo putovale devet sati i donijele četiri kile prasetine. Rođakinja sa hrvatske strane je skuhalo juhu i krompir i opet smo u srpskom stilu nahranili pola sela. Život se mijenja u sekundi. Ostaju samo sjećanja. Malo je tih dubokih a opet – običnih susreta. Možda jednom moja kćer zaista ode u taj Beograd pa zatvori neki krug. Životni krug. Kako rođeni Hristos podari.

KOŠAVA

Na nekom portalu sam danas pročitala vremensku prognozu za istok koja glasi: košava, kiša i pad temperature. Košava je vjetar koji puše na vojvođanskim ravnicama. Taj natpis me podsjetio na jedan listopadski boravak u Novom Sadu. Bila sam smještena u gotovo samom centru, u stanu moje tetke koja je u Kanadi. Išla sam s prijateljicom. Bile smo svega nekoliko dana, ali tih dana je puhala košava. To je bio moj prvi susret s košavom. Do tada nisam znala kako puše košava. Vjetar unosi u mene neku dječju razigranost. Volim vjetar u kosi i kad mi vjetar podiže suknju. Kao da pleše ples oko mojih nogu. Sjećam se šetnje vojvođanskom ulicom moje tetke i šuštanja jesenskog lišća pod nogama. Intenzitet mojih doživljaja u prirodi je najjači upravo u jesen. I sad, nakon par godina sjećam se tog zadnjeg jutra u Vojvodini, išla sam kupiti sir. Pa ja svuda gdje putujem, kupujem sir ili neku mliječnu prerađevinu. Bez toga izgleda ne znam ni živjeti. Obišle smo tada i Beočinski manastir. To nije bio moj prvi susret s tim manastirom. Već ranije sam vodila svoju kćer tamo nekom prilikom, možda i te godine u ljeto. Bila je ljuta kad smo išle jer tko još ide u podne u manastir po vrućini, ali nakon čitanja Kanona Majci Božjoj nije se dala van iz manastira. Kako se samo nadam da će to ostati u njenoj maloj glavici i da će jednom znati gdje je Istina. Ovog puta smo prije liturgije svratile u lokalni kafić na kavu. To se inače ne radi prije liturgije. Ali eto, pogriješile smo. Neobična su ta vojvođanska sela iz moje zagrebačke perspektive. Drugačija. Dugačka. Vijugava. I jutra su drugačija. Meni uvijek nekako nedostaje zraka. Kao da su oblaci niži. Ne znam zašto, drveće me podsjeća na

Dalmaciju, iako to uopće nije logično. Išle smo i u outlet u Indiji. Koji sam ja genijalac. Nisam bila niti u jednom hrvatskom outletu pa odem u drugu državu da posjetim outlet. Kupila sam zimske cipele. Još uvijek ih nosam. Neki dan mi je puknuo žniranac na jednoj od njih. Ne sjećam se da li smo išle negdje ručati u restoran. Fino smo jele kod moje druge tetke. Novosađanke. Ona tako voli Novi Sad. Kao da je tamo rođena. Tako je barem vidim. Ona tamo jednostavno pripada. Ja volim Jevrejsku ulicu u Novom Sadu i šoping baš u toj ulici. Kupila sam pidžamu. Fina je, mekana i ugodna. Glatka, umilna i padajuća. Viskozna. Kod nas su takve puno skuplje. Sinagoga je uvijek zatvorena. Žao mi je što je nisam nikada vidjela unutra. Na kraju Jevrejske ulice pa malo lijevo nalazi se Uspenjska crkva. Ona mi je draža no Saborna. Ne znam razlog. Nema ga. Jednostavno, volim Bogorodicu i Njene crkve. Otišla sam naravno i baki na grob. To se nikako ne propušta kad se posjeti Novi Sad. I Petrovaradinsku tvrđavu. Volim pogled na Dunav. Voda je moja ljubav. Moć Dunava najviše dolazi do izražaja za nevremenskih dana. Za lijepih dana moja kćer pliva u Dunavu. Kad smo tamo, u Novom Sadu. Odavno nismo bile. Život se mijenja. Nekad su nam neke stvari, gradovi blizu, nekad daleko... daleko... Ali ostaju sjećanja i šum vjetra... košave i lišća te jeseni u gradu koji me veže uz moju obitelj... voljenu obitelj. Možda i oni tamo čuju taj šum košave... možda.

CVIJEĆE

Daleki je put od kuće do posla. Nekad se molim. Ponekad razmišljam. Jutros mi je palo na pamet kako su ova siječanjka jutra maglovita, turobna i apatična i pitala sam se da li su na jug stigle mimoze. U Cavtat i meni dragu Crnu Goru. I oni imaju dane posvećene mimozama. Ne gledam TV, pa ne znam. Mimoze nisu moje najdraže cvijeće, ali voli ih jedna moja prijateljica. I ona je jedno razigrano, djetinje biće kao što su i mimoze. Svojevremeno je u L'Occitane kupila parfem s mirisom mimoza. Te godine lansirali su i ružu i božur. Ruža mi je redovno u to doba stizala iz Sofije. Bugarska ruža je itekako poznata. Po pitanju božura sam se predomišljala, i dok sam se lomila, istog je nestalo. Često zamišljam polja božura na Kosovu polju. U kutu mog dvorišta svake godine razvesele nas žarkocrveni, baršunasti cvjetovi božura koji je davno zasadila moja zagrebačka baka. Moj najdraži cvijet je suncokret. Ako ikada moje priče uspijem uobličiti u neku knjižicu, naslovna strana će biti print suncokreta s naslovom „Na putu istine“. Svojevremeno putovala sam busom od Beograda prema Novom Sadu. Išla sam u posjetu baki. I dok je bus prolazio kroz vojvođanska polja suncokreta, osjećala sam da upravo taj cvijet donosi Svjetlost s Nebesa i istovremeno me vodi put Nebesa. Zato je upravo suncokret moj najdraži cvijet. Baka je voljela cvijeće i uzgajala ga je u lončanicama odbačenog posuđa. Kako je to već bivalo na selu. I danas kad vidim takve lončanice neizmjereno se razveselim. Podsjetite me na baku i djetinjstvo koje je rat prekinuo i baka fizički nije bila prisutna u mojem odrastanju. Moja mama je naslijedila od bake ljubav prema cvijeću, ali njen odnos prema čarobnim cvjetovi-

ma nije romantičan kao što je to moj odnos. Ona je svakako brižna i posjedujemo džunglu u kući, dvorištu i vrtu. Nekako mi se čini da je osobito ponosna na pikavce kaktuse koje osobno ne preferiram. Malo me zastraše. Iako oni zaista rode posebno lijepe cvjetove. U posljednje vrijeme meni je nekako najdraži naš vrt aromatičnog bilja. Često se čudim kako ga još nisu otkrile srnice koje nas često posjete. Ovih dana natječemo se tko će prvi pojesti salatu i matovilac. Mi, uz neki ručak, ili one u kasno noćno doba. Neki dan sam primila poruku jedne drage osobe sa slikom ciklame. Kaže da sam joj ja to poklonila. Već sam i zaboravila, ali šargopirgasti cvjetovi ciklame su zaista lijepi. Ne znam da li su takvi kao odraz moje ljubavi u tom cvijetu ili njene molitvenosti pa je nastala takva ljepota. Možda se radi o obostranom. Orhideja me podsjeća na jednog prijatelja duhovnika. I njegova duša je tanana i profinjena kao što je i sama orhideja. U ljetnim mjesecima kad otvorim ormar, sama često budem u čudu od šarenila mojih ljetnih suknji i haljina. Nađu se tu svi mogući i nemogući cvjetovi. Posebno jedna suknja crvenih makova me razveseli. Makovi kao cvijeće osobito su zastupljeni u kulturi Ukrajinaca. Mene podsjetite na djetinjstvo i beskrajne igre po proplancima. Često smo odlazili do jednog dijela našeg brda na kojem smo skupljali krede (ilovaču) kojom smo crtali školice na betonu koje sam se jako voljela igrati. Mojoj kćeri to nimalo nije bilo zabavno. Nove generacije, nažalost, ne znaju se igrati i mislim da su zbog toga u mnogo čemu zakinuti. Tada bih skupljala poljsko cvijeće i da sam se ikada udavala, moj vjenčani buket bio bi upravo od poljskog cvijeća. Danas u makovima uživam u finom kolaču u kombinaciji s čokoladom, a vesele, cvjetne suknje ljeti uljepšavaju moj život radosnim plesom oko mojih nogu. Ima već dosta godina da sam svoju kćer vodila na predstavu naslova (mislim da je takav bio naslov) „Haljinica žutog maslačka“ u kojem jedna ruža nimalo nije bila dobra prema

tom maslačku. Rastuži me kada susretnem ljude koji su poput te ruže. Uvijek su mi draži neki obični, jednostavni, oni poput meni osobito dragog poljskog cvijeća.

SNAGA

Kako me često ljudi pitaju gdje nalazim snagu, počela sam i sama intenzivnije o tome razmišljati. Mislim da moja prva snaga dolazi od neizmjerne vjere u Boga, iz molitve i ljubavi prema svemu što me okružuje. Čovjeku i prirodi, svemu živom. Svakako, snaga svake majke proizlazi iz njenog djeteta. Moja kćer je tako jedno poprilično svoje dijete, vrcasto i veselo, temperamentno i dinamično. Zahtjevno za odgoj. Ali često dođe sms poruka tipa „dobila sam pet iz fizike, svi bodovi“. Smiješno to zvuči, svi bodovi, ali to meni kao majci daje snagu da živim i da se borim. Da postojim. Uspjesi su naravno samo njeni, ali ponos i radost je moja. To sve što me okružuje je voda, zrak, trava, zelenilo, cvijeće i životinje. Pjev ptica na podsljemenskom brdu u rana ljetna jutra. Molitvena samoća dok u grmlju u gumenim čizmama skupljam divlje kupine. I to me čini sretnom i daje snagu. Nekome možda suludo. Meni super. Skupljam ja tako svašta tijekom ljeta kao neka pčelica radilica i onda kad u zimu nekome poklonim teglicu pekmeza, osmijeh koji pruži taj drugi čovjek meni daje sreću, snagu. Možda sam samo još neki putujući sanjar kojeg u preobilnom lažnom sjaju koji nas okružuje vesele i snaže neke tako obične, najobičnije sitnice koje čine život... Mislim da bi tako trebalo biti, tako je jedino ispravno.

UM

Vrlo često mi se čini da je um jedino što pripada meni. Nekad davno ex kolega preporučio mi je knjigu Georga Orwella „1984“ i otada, a prošlo je puno godina, razmišljam o tome što imam i što nemam i što je jedino istinski moje. Materijalno što imam je tako kratkotrajno i prolazno. Danas imamo, sutra nemamo. Tijelo kroz seksualnost i palu ljudsku prirodu vrlo često nije naše, pripadne nekome drugome. Barem povremeno. Makar kratkotrajno. Srce se rastoči na sve i svašta – djecu, muža, ženu, obitelj. Možda i na Boga, no um iako nevidljiv ostaje samo naš. Ne znam kuda je život odnio kolegu s početka priče, ali ostavio je duboki trag na moj život. Njegov godišnji prosjek pročitanih knjiga je tada bio otprilike oko 60 knjiga. Moj prosjek je daleko ispod toga. Bili smo još relativno mladi. Iako, upravo u tom razdoblju svog života, duboko sam tugovala što je ovaj život prekratak i što mi ipak nije dostupna baš sva literatura svjetske baštine. I što vrlo vjerojatno puno toga nikada neću spoznati. Ljudi se vrlo često ograniče na svoju usku profesiju i misle da je to domet. Svijet je daleko širi i dublji od neke tamo diplome koliko god ta profesija bila značajna. Svakako da se čovjek treba školovati i dostići diplomu, ali ne bi smio na toj diplomu završiti svoje spoznaje. Vrlo često me razočaraju upravo ljudi s diplomom. Trebalo bi i dalje čitati, učiti. Širiti spoznaje, da bi bio u mogućnosti zadržati moralnu vertikalnu vlastitog života i spoznaje, a ne da život svede na diplomu koja mu eventualno osigurava egzistenciju. Zato se meni čini da je um i ono što se odvija u tom nevidljivom svijetu jedino što mi nikada nitko ne može oduzeti i što istinski pripada samo meni. Svakome čovjeku ponaosob.

KNIN

Ljudi na različite načine doživljavaju Knin, ovisno o tome da li se družim s Hrvatima ili Srbima. Sebi sam obećala da Knin neću doživljavati nacionalno ili ću barem pokušati da to bude u nekoj manjoj mjeri. Nacionalni element je meni ionako manje bitan u odnosu na sve druge doživljaje. Zimus sam bila nešto tužna i u velikom broju ljudi s kojima sam u kontaktu na ovaj ili onaj način jedna moja virtualna prijateljica Kninjanka je zamijetila moju tugu i pozvala me u goste. Ima više godina da smo fb-prijateljice. Jedna od mojih velikih ljubavi je etnologija, a to je upravo ono što ona radi i što sam vidjela na TV prije nekoliko godina na reportaži snimljenoj podno slapa Krčić. Govorila je o radu i ljubavi prema rodnom kraju. Imala sam veliku želju da joj pokušam pomoći plasirati njene proizvode među mojim prijateljima i poznanicima. Tada nisam to uspjela. Pretjerano me je okupirao rad u financijskoj instituciji. Baš pretjerano i stradalo mi je i zdravlje. Veliko je pitanje kolike su moje snage više i da li uopće takav napor mogu podnositi u budućnosti. Teški su dani u mojoj obitelji jer je tata imao srčani infarkt i mama je slaba i teško sam odlučila da ih ostavim. Oni ionako misle da trebam ići svojim životom. Katolički je Uskrs i moj otac je puno učinio za mene, naučio me je da volim i poštujem pa tako se trudim i ja njemu vratiti ljubavlju. Imali smo jedan topli obiteljski ručak i brat je molio Oče naš jer se Laura glupira i kaže da je zaboravila. Pubertet je čudo od životnog razdoblja. Nedjelja popodne i idem za Knin. Pred sam polazak busa dolazi žena i govori mi na engleskom da busa nema do sutra. Pomalo sam šokirana i odlučim busom do Šibenika i teško shvaćam i prihvaćam da busa od Šibenika do Knina nema. Za mene je to činjenično zastrašuju-

će. Iza mene je puno godina rada s ljudima koji su bankrotirali i moguće potpuno drugačije doživim apsolutno sve oko sebe. Puno intenzivnije osjećam ljudsku patnju. Ono što drugi ne vide ili ignoriraju. Tužna sam što busa za Knin nema. Ne toliko zbog sebe. Danas sam samo turista, ali zbog ljudi koji na škrtim vreltima unatoč svim burama i vjetrovima ovdje opstaju, neopisivo sam tužna. Treba da žive i da se razvijaju. Život ide uvijek naprijed pa i Knin treba da ide naprijed. U Šibenik su došla po mene djeca moje domaćice. Ugodna vožnja do Knina i pogled na Dalmatinsku Lazaricu, osvjetljenu crkvu u selu Kosovo. Moj prvi pogled i ljubav s tim dinarskim krajem. Crkva je moje utočište, smiraj. Moguće je da sam kao dijete prošla kroz Knin, ali sjećanje je blijedo. Prijateljica Kninjanka živi podno slapa Krčića. Ugodna je, topla i susretljiva žena lica sličnog mojem ili njenom, ovisno kako gledamo. Malo smo čakulale i trebalo je spavati. Dugo nisam mogla zaspati. Uživala sam u bučnom zvuku vodopada i jedva dočekala jutro da se susretnem sa tom čarolijom prirode. Voda je moje drugo ja, moja ljubav i sva ljepota Božje tvorevine. Uživale smo u jutarnjoj kavi i krenule do grada... Prvo zapaliti sveće u Bogorodičinom hramu. Lijepa je i Crkva Svetog Ante. Osobito kupole i toranj kad se spušta s tvrđave. Taj pogled se dublje urezao u moje pamćenje. Otišle smo i do njene radnje. Do tkalačkog stana i sve ljepote kreativnog stvaralaštva. Morat ću je hvaliti gdje god budem išla. Krenule smo penjati se na tvrđavu. Malo naporno za moje srce. Moram biti uporna i izdržati. Moram natjerati srce da me sluša i manje bilo čemu davati važnosti. Učim uživati u danu i trenutku. U bolnici zadnjih dana s roditeljima definitivno sam shvatila da je život sjena koja nestaje u djeliću sekunde. Odlučila sam još više i jače voljeti svaki dan koji imam. Tvrđava je imponantna, veličanstvena. Svjedok vremena i ljudi. Prolaznosti. Sjedimo i uživamo na Suncu i pridružuje nam se jedan moj novi prijatelj. Gospodin bogatog znanja koje mene impresionira, šarmantne

brade i širokih ramena. Pomalo zatvoren ali svakako simpatičan. Ne volim napadne i prostačke muškarce. Draži su mi ovako umjereno distancirani. Pristojni. Prošetali smo po tvrđavi i popili kavu u gradu. Ja gorku i oporu, bez šećera i mlijeka, i pošli kući. Moja kninska domaćica je spremila ručak, a ja sam otišla do Krčića. Već sad znam da ću se teško rasti od ove vode. Poslije ručka smo išle u Liku. Susret s Čupkovića mostom je onako... koja ljepota austrougarske arhitekture... Često se pitam zašto čovjek danas stvara nehumanu arhitekturu. Dugo godina sjedila sam u građevini moderne arhitekture u kancelariji koja je imala staklenu stijenu, ali ne i prozor. Možda mi baš zato tako nedostaje zraka. Možda baš zato želim u te puste i prazne krajeve. Ja tamo dišem. U Lici sam obišla zaselak Vještice i Crkvu Svete Petke i seosko groblje. Ima kamenih krstova. Takav krst želim na svom grobu, od kamena. To mi je jedna od većih želja (ha-ha, kao da sam kamenjarka). Susjedi dede Ilije su liječnici iz Beograda, porijeklom s planine, ovdje dolaze s troje djece. Na planinu. Uživaju. Uživam i ja na planini i kupujem sir kod Čupkovića mosta. Vraćamo se u Knin i razmišljam. Pomalo sam tužna. Sve podsjeća na prošli rat. Spomenik, nazivi ulica, dio tvrđave... puno podsjetnika na prošlost, a premalo ili gotovo ništa što bi govorilo da ovaj grad treba živjeti i rasti. Daje nadu mala radionica moje kninske prijateljice i njena kreativnost da život teče naprijed. Noć je i osluškujem Krku. Znam da će mi silno nedostajati kad popijem jutarnju kavu s mojom dragom prijateljicom i kad vlak napusti grad tvrdih i ponositih ljudi, i kad još jednom fućne lokomotiva na Čupkovića mostu na svom putu prema metropoli koja treba više da brine o ljudima koji žive u surovitijim predjelima i da razvija te krajeve. Ukoliko brzo ne promijenimo nešto bitno i ne krenemo stvarati, neće nas biti nigdje, ni u metropoli ni u Kninu na jednoj riječi prelijepe zelene boje koja osvaja, očarava i porobljava.

MOJE GRČKO PUTOVANJE

Ove godine na neki čudesan način neočekivano puno putujem. Tako sam jednog rujanskog petka krenula i put zemlje Grčke. Hrvatsku i Srbiju sam prespavala i odjednom sam se probudila u Makedoniji. Pogled kroz autobuski prozor me je oduševio. Lijepa je Makedonija, ali ono meni bitno je toplina koju sam osjećala dok je autobus prolazio kroz tu siromašnu zemlju vinograda i nepreglednih polja kupusa. Nikad ranije nisam posjetila Makedoniju, a odavno volim tu zemlju i njen topli narod koji sam upoznala kroz makedonsku etno glazbu i hranu punog okusa.

Evo me i u Grčkoj. Kad smo prešli granicu, pomislila sam da li je zaista moguće da sam ovdje. Prva šetnja kroz mondено ljetovalište Paralia i odlazak na kavu u tipičnom grčkom restoranu plavih stolova i stolica s pogledom na Egejsko more. Na samoj obali je i velika, bijela Crkva Svete Petke uz koju je i moj život molitveno vezan u zagrebačkom životu već punih deset godina. Dočekala me Sveta Petka i ovdje na pjeskovitoj obali Egejskog mora. Uslijedilo je i plivanje u tom prostranom moru i odmor na pijesku. Odmor koji meni neizmjereno nedostaje.

Sutradan rano sam se probudila s mišlju i željom da prisustvujem jutrenju i liturgiji na jeziku koji ne razumijem, ali u molitvi mi se to nerazumjevanje jezika i ne čini bitnim. Molitva Bogu se uznosi na svim jezicima svijeta. Meni je bilo vrlo zanimljivo promatrati i Grkinje koje su pomalo dolazile na molitvu. Bake, žene, majke, djeca... malene su, često ugodno popunjene, ali dotjerane i pune nakita. Vrlo simpatične. Tako se i kreću, po-

malo čapasto vuku noge za sobom. Veliki broj je donio kruh koji mislim su nam nakon pričešća dijelili kao naforu.

Po završetku liturgije uputili smo se u Dion, stari antički grad i arheološki muzej. Grad koji je zaživio 5-6 stoljeća p. n. e., a koji je u mnogo čemu preteča današnjoj civilizaciji od kulture, teatra, odvodnje, termi... Mene se najviše uvijek dojme kipovi ljudskih tijela. Tako je bilo i u ovom muzeju. Osobito ljepota ženskog tijela.

Vrlo brzo našli smo se i na planini Olimp, posjetili manastir Svetog Dionisija koji je nekoliko puta rušen i svoj konačni izgled dobio je 1950. godine. Zapalili smo sveće i poklonili se djeliću moštiju.

Za mene dogodilo se nešto maleno, čudesno. Bicala sam u manastirskoj trgovini što ću kupiti. Vrlo je važno dobro rasporediti budžet kako bi što većem broju ljudi donijela dio Grčke i malo radosti u svakodnevnicu. Tako sam odlučila da neću dva eura potrošiti na olimpski planinski čaj. Među posljednjima izlazim iz manastira i za nama trči gospođa koja nosi čaj i viče: „Padre, padre!“ Usmjerava ruke prema našem svešteniku. Uzimam stručak čaja i govorim u busu svešteniku da je zaboravio čaj na što on kaže da nije. Pita me da li sam kupila čaj i kažem da nisam. „Onda, ponesite ovaj“, reče. Moj doživljaj je da mi je Sveti Dionisije poklonio čaj i neizmjerne sam sretna zbog toga. Uživamo u kući svi u finom planinskom čaju u kojem sam i sama uživala na planinarskom domu na planini Olimp s pogledom na Egejsko more, a u kojem domu sam kupila i planinski origano. Začini su nešto što neizmjerne volim. Poneki sam usput još kupila: cimet, susam, sušene masline, sušeni limun...

Ponedjeljak je bio dan za odmor. Plivanje i posjet gradiću Katerini. Ovdje sam sebi kupila haljinu koja je i inače moj najdraži odjevni predmet. Šetnja i kava u malenom grčkom gradi-

ću. Posjet jednoj od grčkih crkvi. Pobožnost koja se osjeća na svakom koraku je ono što mene najviše oduševljava u Grčkoj. Velike i lijepe crkve, mnoštvo kapela u kojima se mogu zapaliti sveće i uzneti molitve Gospodu. Grci svuda drže kandila – u trgovinama, restoranima pa čak i u planinskom domu na Olimpu. To je ljepota stare grčke kulture i civilizacije, Bog u njima, pomalo bučnom, živahnom i temperamentnom narodu za koji je meni teško procijeniti da li su ljuti, da li se svađaju ili jednostavno tako komuniciraju. Za mene tihu i mirnu ipak malo neobično. Oni su narod koji se mnogo ne sekira i koji ima vremena za sve. Čak ni molitva u crkvi nije krenula točno na vrijeme, to je vjerovatno jedan od razloga dugovječnosti uz maslinovo ulje koje nije skupocjeno kao kod nas i hranu koju konzumiraju.

Došao je i dan posjete metropoli Solun. Panoramski razgled grada i posjet srpskom groblju Zejtinlik. Susret s dedom Đorđem, devedesetogodišnjim čuvarem groblja. Nepregledna polja krstova poginulih junaka. Odšetala sam i do jedne kapelice. Uvijek imam potrebu da se izdvojim iz grupe i povučem u sebe i neku moju malu molitvu. Tu se ispred kapelice našao jedan grčki vojnik koji me je uslikao.

Krenuli smo kod Svetog Dimitrija. Žao mi je što smo se ovdje zadržali vrlo kratko. Katakombe su veličanstvene, crkva je velika i prostrana s mnoštvom ikona i moštiju... Kratak mi je bio susret sa Svetiteljem. Pitanje hoću li ikad više imati prilike susreti se sa Svetim Dimitrijem, ali možda je to dovoljno. Vrijeme u Božjem okruženju ima drugačiju vrijednost, nego u našem ovozemaljskom. Ovdje sam uzela ikone za prijatelje i brojanicu za jednog prijatelja. Nadam se upravo po njegovoj mjeri. Nekako čudesno na ovom putovanju otvara se kupovina sitnica za meni drage ljude. Uslijedila je šetnja Solunom. U jednoj grčkoj crkvi gdje su ikone Bogorodice i Svetog Pantelejmona naišla sam na privjesak Svete Varvare, na zapadu Svete Barbare, a moja kćer

je Laura Barbara; i kad sam ga ugledala i ne znajući o kojem liku se radi, poželjela sam ga kupiti. Osjetila sam duboku povezanost s tim likom. U tom trenutku odustala sam od kupovine moje kožne torbe. Takvu torbu mogu kupiti i u Zagrebu, a privjesak će ostati, kako Laura kaže, za vrijeme kad će ga ona znati cijeliti. Ali zato u Solunu kupila sam dvoje grčkih kožnih sandala. Ručna izrada. Apostolske. Takve najviše volim. One su odraz mog karaktera, odavno volim i nosam upravo takav tip sandala. Sasvim slučajno naišli smo na manastir Svete Teodore. Ostavila sam imena za pominjanje, poklonila se moštima i kupila magnet s likom Svete Teodore za moju sestru Teodoru i jedan za moj dom. Ciglasti, prelijepi, tihi manastir u velikom gradu. Crkva Svete Sofije je bila zatvorena. Dao je Gospod puno blagoslova i ne treba biti nezahvalan. Moji sestra i brat iz zagrebačkog hrama i ja počastili smo se girosom, pivom i kavom. Kakvo bi to bilo putovanje bez da se proba autohtona hrana, u samom centru, u Aristotelovoj ulici, restoranu „Zorba“.

Došao je i posljednji dan i odlazak na Meteore. Čudo prirode, duhovno i geografsko čudo. Meni djeluju istovremeno impresivno i zastrašujuće. U podnožju planine obišli smo i ikonopisnu radionicu i poneko je kupio nešto za ponijeti kući. Potreban je i napor da se posjete Veliki Meteori, za nas bez kondicije zaista je potrebna Božja pomoć. Iako nikad nisam posjetila Svetu Goru i neću, u Crkvi Preobraženja na Velikim Meteorima osjećala sam se upravo tako, kao da sam na Svetoj Gori. Ni sama ne znam kako sam uspjela izdvojiti toliko vremena u tom satu posjeta manastiru da posjedim u samom hramu. Meni je izuzetno bitno to povlačenje u sebe samu i razgovor s Bogom i Svetiteljima. Koliko je još ostalo novaca, toliko sam ostavila ovdje na maslinovo ulje, sapune, miro i neke sitnice koje ću kao blagoslov razdijeliti onima koje volim.

Četvrtak i povratak kroz Grčku, Makedoniju, južnu Srbiju gdje smo jeli finu pljeskavicu (nisam od onih koji jedu puno mesa, ali upravo u Srbiji roštilj je najbolji). Na parkiralištu lokalni prodavači. Nisam odoljela i kupila sam bijeli grah za neko gravče na tavče u mojem domu, češnjak i sušene paprike. Deda, prodavac nudi me rakijom. Kaže: „Prekrsti se i popij!“, i ja upravo tako uradim. Ha-ha, taj gutljaj dobre rakije dunje me grijao bar sljedećih sto kilometara. Ali nisam kupila, doma ima i previše rakije. Morat ću češće pozvati goste da ta rakija dobije smisao radosti i veselja koji su i meni koja ne pijem kroz poneki gutljaj rakije i metakse u čudesnoj zemlji Grčkoj pružili djedovi, moja braća u Hristu iz naše parohijske crkve. Pa čak i sladoled i baklave, dok su bake svoju ljubav pokazale kroz kolače i kiflice, osobito fine one od drage sestre iz našeg zagrebačkog hrama, meni kao nekoj djevojčici...

U ovu hladnu, kišovitu, jesensku nedjelju grijaju me topla sjećanja na južnu zemlju starih Grka...

MOJ SUSRET S MANASTIROM LEPAVINA

Uz sjećanje na moju pokojnu baku Stanu, djetinjstvo i miris tamjana u bakinoj kući najintenzivniji doživljaj pravoslavne mistike je za mene susret sa manastirom Lepavina. Moj prvi odlazak tamo bio je sada već daleke 2007. godine. Tadašnji susret sa manastirom nije iščeznuo iz mojih sjećanja, kao ni umilni liturgijski glas upokojenog igumana ove svetinje, arhimandrita Gavrila. Upravo taj prvi susret ulaska u lepavinsku crkvu ostao je duboko zapisan u mojoj duši.

Kroz godine puno sam lutala i još uvijek lutam tražeći sebe i svoj put. Nekako uvijek s radošću i čežnjom vraćam se Lepavini koja je moj duhovni dom. Moje utočište. Moj bijeg od realnosti i stvarnosti i moj prelazak u neku drugu stvarnost. Tako je bilo i prošle subote, poželjeh susresti se sa svetinjom i monasima koji su mi unatoč susretima sa mnogim monasima ostali nekako jedinstveni, neponovljivi i unikatni. Neka mi svi drugi oprostite, ali ipak lepavinski monasi su mi nekako najdraži. Kako ne bi i bili, jer otac Teofan se toliko puno trudio oko mene u mojim počecima koraćanja kroz duhovnost. Prenosio je na mene svoju ljubav prema pravoslavlju kroz nešto nama zajedničko, kroz ljubav prema knjigama. Knjige su moja druga realnost. Ili moj bijeg od tuge života, uglavnom ka radosti. Krenula sam ranom zorom vlakom iz Zagreba, putem promatrala, susretala cvjetove suncokrete. To je moj najdraži cvijet. Sjećam se kako je Laura prije par godina tražila od susjede Marice da nam da sjeme, rekavši joj: „Moja mama voli suncokrete“. To je istina, jer oni unose neku Svjetlost i radost u moje biće, tako veliki uvijek su nasmijani. Stigla sam jednim komfornim vlakom do Lepavine. Putem su mi stale i po-

vezle me dvije žene iz Čakovca, tako je pisalo na registarskim tablicama njihovog automobila. Odmah mi se učinio njihov naglasak interesantnim, drugačijim, ali tek kad je jedna od njih pozdravila psa po ruskom „Privet!“, shvatila sam da su Ruskinje. S onom razgovorljivijom sam tijekom dana razgovarala na ruskom, pohvalila me. Ta pohvala mi je bila draga. Ruski jezik je moja velika, velika ljubav. Tako je bila simpatična. Rekla je da je jednako njena „rodina“ i Rusija i Hrvatska. Tako je ispravno. Zapalila sam svijeće za sve one koji su mi u srcu. Počela je sveta liturgija, tračak neba na zemlji. Koje blaženstvo, pogled mi leti s ikone Bogorodice lepavinske do Bogorodice iverske koju Laura nekako čudesno oduvijek voli. Čovjek ne može a da ne bude sretan. Pričestili smo se i poklonili ikonama. Uslijedilo je kratko druženje i kava. Potom molitva za nas i naše bližnje, za zdravlje. To je ono najpotrebnije svakom biću, a sve ostalo nekako bude. Trebalo je i ručati, malo sam okasnila. Čekali su mene. Sramota. Takve stvari nisu meni baš uobičajene, ali dobro, mogu nekad i ja malo zakazati. Poslije ručka ispovijedao me otac Vasilije. Nije da se često ispovijedam u Lepavini, svega nekoliko puta za ovih deset godina i nekako pred svetinjom Majke Božje uvijek pred lice Božje izađe ono najskrivenije, najmračnije u mojoj duši, mojem biću. Trenutno je to odgoj Laure, stalno pitanje lebdi nad glavom, gdje sam i zašto sam toliko pogriješila. Cijelu sebe sam dala tom djetetu. Rekao je otac Marko pred liturgiju: „To što vam je ona iznadprosječna u školi, to vam ništa ne znači. Takvi najlošije prođu“. Znam ja to i sama, zato je želim izvesti na put. Suprotstavlja mi se. Meni najviše. Ima osjećaj da je želim kontrolirati, a to nikako ne želim. Samo je želim usmjeriti, a ona misli da je odrasla, da sve bolje zna od mene. Kaže otac na ispovijedi: „Ne smijete joj govoriti u gnjevu“. Pa ja nikad i nisam gnjevna. Ona jeste. „Tražite priliku da joj govorite.“ Trudim se. Zaista se trudim. Biram riječi kojima joj se obraćam. Nekad je

to naporno, zamorno. Nema mi druge, no da je predam na milost Božju. Vapijem Ti Bogorodice, sačuvaj moje dijete od sveg zla ovog palog svijeta. To mi je jedina istinska ovozemaljska želja, sve ostale su tako, usputne i manje bitne. Biti majka je meni najvažnije. Toga postajem sve svjesnija otkako primjećujem da se moje tijelo mijenja, prelazi iz jedne faze u drugu. Sve jasnije vidim svoje životne promašaje. U pauzi uočila sam jednog brata na grobu oca Gavrila. Velik čovjek tjelesnom pojavom, a tako malen, povijen uz krst oca Gavrila. U tom trenutku i sama sam odlučila otići do groba našeg dragog oca Gavrila.

Nikad nisam odlazila iz manastira bez njegovog blagoslova. Cjelivah i sama krst na grobu oca Gavrila uz želju da me se sjeti i na Nebu. Kroz druženja s Rusima spoznala sam značaj drveća za nas ljude. O, kako smo mi često glupi i ograničeni. Ja prva. Koliko sam putovala i koliko duhovnika susrela, a kao tele sam ja hodala okolo. Sad kad razmišljam, da li sam trebala neku dublju poruku uzeti za sebe, ne znam. Sigurno sam i tu promašila. Otišla sam sa ocem Teofanom i Ruskinjama u okolini da kupimo lubenice, paradajz i još poneko povrće, kod ljudi koji su u posljednjem nesretnom ratu mijenjali kuću. Došli su iz Rume koja je meni tako tužna. Lijepa im je kuća ovdje, ali oni pate za svojim domom. To je tako normalna i prirodna pojava. Svi volimo svoj dom. Otac Teofan je u nekom razgovoru usput rekao da on ne zna kako bi živio tamo gdje su samo Srbi. Tako ga volim, volim ga zbog te njegove ortodoksije, zbog toga što nije nacionalan, jeste, ali to mu nije primarno. Primaran mu je Hristos i zato je on meni tako velik. Vratili smo se u manastir i pojeli kremšnite. Neki su pili i kavu, ja nisam, iako bih htjela. Uslijedio je akatist počajevskoj ikoni Majke Božje. Nadam se i Njenom Pokrovu u odgoju moje kćeri i pronalasku mojeg puta: Puta, Istine i Života. Kasnije popodne vratih se kući. Sretna.

Idem u Lepavinu. Konačno. Pomoliti se Majčici i Njezinom Sinu. Rano je jutro i mrak. Pogrebala sam se na mini ružu. Nespretna sam. Nema veze. Proći će. Ionako sve brzo prolazi. Idem vlakom. Sama. Volim samoću i odlaske na poklonička putovanja u tišini i samoći. Često razmišljam da li je to sebično. Moguće da jeste. Promatram šume i livade. I srne kako slobodno trče. Priroda oslobađa. Daje slobodu. Namještam svoju pavlopasadsku maramu i izlazim iz vlaka. Volim ruske marame. Moj duh je negdje daleko u Rusiji... kod carice Aleksandre čije ime nosim. Evo me, tu sam, u manastiru. Puno je Zagrepčana i Ruskinja. Prvo ću upaliti sveće. Upalim i one koje su se ugasile. Uvijek to činim. Žao mi ako je netko s ljubavlju upalio sveće da one ne izgore do kraja. Idem do groba oca Gavrila, tu je i jedna meni draga kolegica, pravnica. Cjelivam krst na očevom grobu. Ima cvijeća. Najljepša je jedna mala tegla s roze cvjetovima. S ocem razgovaram puno više otkad nije ovdje na zemlji. Otkad je na Nebu. Malo mu se požalim. Iako sam s njim vrlo malo razgovarala, upravo on je izgradio moju pravoslavnu duhovnost kroz ovih deset godina. Slušala sam ga i uzimala blagoslov i upravo odlasci u Lepavinu i razgovori s lepavinskim monasima izgradili su i mene. Kao što odgoj u kući izgradi malo dijete, tako je mene kao odraslu ženu izgradio lepavinski otac Gavrilo. Nedostaje. I osjeća se to, iako on jeste ovdje. Liturgija kasni i iskoristim to vrijeme za razgovor s gđom pravnicom. Ona je fina, topla žena koju volim susresti. Duh nam je blizak. Mi smo neobične pravnice. Pravo i teologija, duhovnost su dijametralno suprotni i mislim u objema postoji raspeće. Teče liturgija. Parče neba na zemlji. Nevidljiva prisutnost Božja. Poje Ruskinja. Volim njen milozvučni glas. Naježim se često i navre i poneka suza. Molim milost Majke Božje i Njenog Sina za moje bližnje i

za mnoge, zaista pomislim, pomolim se za mnoge. Pomoć Božja svima nam treba. Uživam u druženju s braćom i sestrama. I u ručku. Danas se jede poznati lepavinski grah. Čarolija okusa. Jedan brat će me povesti do Zagreba. Sjedim i ugodno razgovaram do rodnog grada s bratom o askezi, zemlji, poljoprivredi – to su nam zajedničke ljubavi i eto nas u Zagrebu. Divan dan. Bogorodice, hvala.

SKADARSKO JEZERO

Nekim čudnim spletom okolnosti u nekom trenutku svog života našla sam se u Crnoj Gori na Skadarskom jezeru. Ima tome sad već otprilike deset godina. Odlazila sam relativno često. Neprestano sam čeznula za tom ljepotom. Nažalost, nisam pravovremeno zabilježila svoja zapažanja i sad su ona samo parcijalna sjećanja. Fragmenti.

Skadarsko jezero osvaja svojim starinama i duhovnošću, ali voljela bih zabilježiti i ona druga sjećanja. Lijepo slike božanstvene prirode. Manastiri i crkve su nešto što zaslužuje zaseban pristup, opis doživljaja i osjećanja.

Ono što je unatoč protoku vremena ostalo zapisano u meni samoj jeste taj prvi susret sa nesvakidašnjom ljepotom kad se auto približavao Virpazaru. Moram priznati da sam bila sva u čudu kad sam ugledala taj prizor. Plavetnilo vode i zelenilo lopoča. Okolne strme i moćne planine. Slobodan let pelikana. Ruškinju Jelenu i mene vozio je jedan stasiti, zgodan (kakvi često budu ondašnji muškarci) Crnogorac kojem nisam upamtila ime. Zaustavili smo se na nekom od pristaništa blizu Virpazara i lokalnom brodicom krenule jezerom prema otočiću zvanom Kom. Mir i spokoj koji daje lagana vožnja stazom kroz polje lopoča na jezeru je nešto što dugo ostaje u čovjeku. Poželim često tu divljinu i tišinu. Iako je ponekad jezero valovito i prkosno. Kao što su i ljudi koji tamo žive.

U simpatičnom sjećanju mi je ostao jedan stariji muškarac, gospodin sa slamnatim šeširom koji mi je poklonio cvijet lopoča u Virpazaru. Takvi su južnjaci. Šarmeri. Nema im premca.

Od lokalnih delicija svakako je nezaboravan krap i sok od nara, a koje sam okušala kod lokalnih stanovnika. Dimljenog krapa sam i kupila u lokalnoj trgovini. Odlazeći često na jezero stekla sam nekoliko dobrih prijatelja. Jednom prilikom kad me je jedan od njih vozio na avion, a usput je povezo i jednog od lokalnih ribara do njegove kuće, dobila sam na poklon dva zaleđena krapa (šarana) koja sam ponijela u avion i kući. Bila sam poprilično zbunjena kako ću nositi zaleđene šarane, ali oni su sretno stigli na moje podsljemensko brdo i veći broj ljudi je uživao u toj deliciji. Svi su se danima smijali toj dogodovštini. Pokazatelj veličine ljudske duše jednog običnog ribara a meni nezaboravan doživljaj. Svakako ne treba zaboraviti vino „Vranac“ koje se može tamo kušati i u kojem se može uživati... Šta ću, hedonista sam još uvijek... Znala sam ponijeti i smokve... Danas neke druge smokve rastu na mojem brdu i svi se tome čudimo kako nam pod Sljemenom uspijevaju smokve. Ali priroda je ipak čovjeku nedokučiva, tajanstvena iako bi mu trebala biti najbliža. Današnji čovjek se sve više otuđuje od prirode, divljine, a moja težnja je upravo što više boravka u divljini kao što je jedno jezero tamo negdje na jugu.

BESKUĆNIK

Rano jutros krenula sam na posao. Dan je sunčan i topao. Čovjek je sretan što je živ i što može uživati u jednom od takvih dana. Sjedim u zagrebačkoj dvojci i na Austrijskoj ulici u tramvaj ulazi beskućnik. Uvijek ih zamijetim. Odavno nisam vidjela tako odrpanog i podrpanog beskućnika. Sledim se iste sekunde. Stao je nasuprot mene i oko mu zapelo na meni. Imam naočale. Gotovo uvijek. Crne i mračne, da što rjeđe moje svijetle oči susretnu druge oči. Ovo crnilo je štit, barijera od nekog vanjskog svijeta. Promatra me. Oči mi ne vidi. Možda su mu upale u oči moje sjajne naušnice. Nisu skupocjene, ali stigle su iz Istanbula. Sjaje, bliješte kako to već biva na istoku. Volim ih. Pridonose otmjenosti. Zgodan je. Mlad muškarac. Mlađi od mene za pet do deset godina. Na njemu je sve iscijepano, hlače, kaput, sve visi na sve strane. Na nogama nema cipele. Dva smotuljka nečega, možda novinskog papira i sve je povezano dvjema plastičnim vrećicama. Nokti su mu dugi i prljavi. Kosa poduža, masna. Nosí torbu. Tu je sav njegov život, sve što ima. Ono što me pogađa nije toliko materijalno siromaštvo. Ipak, krenula sam zbrajati koliko košta na meni to što nosim danas: hlače, torba, ruksak. Zavrtilo mi se u glavi od cifre. On je možda jutros gladan. Razmišljam što se dešava u duši jednog takvog bića. Pitam se koji je to prijelomni trenutak u životu tako mladog čovjeka da ga slomi, sruši, da nepovratno posrne. Moj život je relativno lijep. Živim u velikoj kući s vrtom, voćnjakom i vinogradom. Fino se hranim. Često putujem. Malo-malo pruži se prilika za stjecanje nekih novih znanja, a opet nađem se u poziciji da zanovijetam i da bih još nešto, znači – nezahvalna sam. Davno sam naučila da nas patnje

drugih ljudi trebaju dotaknuti, da trebamo biti čovječni, ali na zemlji ima toliko zla da jednostavno ne smijemo previše uživiti se u tuđe živote i njihove patnje. Tako se lako izgubi tlo pod nogama. Tanka je nit između svjetova. Ali možda ipak bar ponekad trebamo spustiti kunu u ruku drugog čovjeka ili kupiti kiflu. To je tako malo, a opet u očima drugog, možda baš tog jutra, puno. Izašla sam na Vodnikovoj i odšetala u svoj svijet.

MADŽARSKA

Ove zime imala sam u planu ići u Jaši Svetoj Petki, pa kad sam shvatila da mi datumi ne odgovaraju mislila sam ići na Krf, ali i to je propalo... Tako, preko Srbije, Like, Jasenovca, Pakraca stigoh u Madžarsku o kojoj nisam ni razmišljala, i to s Pravoslavnom gimnazijom „Katarina Kantakuzina Branković“. Tako to biva u životu – čovjek snuje, a Bog određuje.

Krenuli smo jednog travanjskog ranog jutra iz Zagreba put Budimpešte. Prelaskom granice krenule su nepregledne zelene ravnice koje ponegdje prošara žutilo uljane repice. Lijep prizor, za moje oči malo čudan. Naučila sam na našu raznolikost, drugačije, ali svakako ugodno. Zelenilo nas odmara.

Stigli smo u Budimpeštu, prvo smo posjetili srpsku gimnaziju u tom gradu koja nosi ime velikog, najvećeg Nikole Tesle. Tako i treba, prisjećati se i ponositi velikanom. U samoj gimnaziji sve odiše kreativnošću i nekom pokretačkom energijom za mladog čovjeka. Nasuprot iste je i velika i lijepa katolička katedrala. Sve madžarske građevine su impozantne, veličanstvene gradnje. Naš vodič u Budimpešti je bio jedan gospodin, bogatog znanja i pomalo simpatičnog izgovora srpskog jezika. I sama inzistiram da moja Laura zna pokoje ćirilično slovo iako joj je samo jedna baka Srpkinja. Jezik i pismo su bogatstvo koje treba očuvati, a svako očuvanje proizlazi prvenstveno iz kuće, a tek onda to prenosimo u širu zajednicu.

Nisam očekivala tako veliki grad i još većih i otmjenijih građevina... Čak ne znam niti što bih izdvojila iz te ljepote – parlament, kraljevsku rezidenciju, crkve, spomenike herojima i svetiteljima. Kod nas nema tako velikih spomenika. Barem ih

nisam vidjela. Na Trgu heroja nekako najviše mi upada u oči Sveti Ištvan ili Stjepan, on i jeste netko koga Mađari kao narod osobito poštuju i kime se ponose. Nisu zanemarili niti druge. Na Budimu smo posjetili trg na kojem se nalazi Marijina crkva, ali u istu nismo ulazili. Pretpostavljam da se u istu plaća upad, što je često u zadnje vrijeme i za mene krajnje neprimjereno. Tako je i kod nas u Šibenskoj katedrali. Crkvu Svetog Stjepana nismo posjetili i za mene je to minus ovom putovanju jer mi je to kulturološki ipak žao, kao da u Barceloni ne posjetim Sagrada Familia iako je ovo na neki način pravoslavno, gimnazijsko putovanje. Ali dobro, ne može se sve. Posjetili smo i brdo Geler, Sveti Gelert ima osobiti doprinos u pokrštanju Mađara. Dok smo se spuštali s brda, bacili smo pogled i na srpsko kupalište, krst gdje je bila Crkva Svetog Dimitrija koja je morala biti srušena nakon Drugog svjetskog rata jer je bila oštećena. Po svemu sudeći Srbi su bili ne tako malena zajednica ovdje, davno poveo ih je u seobu Arsenije Černojević.

Dio dana imali smo slobodno, iskoristila sam ga za odlazak u njihovu poznatu slastičarnicu da kušam doboš-tortu koja je zaista visoke cijene, ali otići i ne probati bar nešto iz gastronomije drugog naroda pomalo mi je besmisleno. Ukusna, profinjena torta, ugodan ambijent same slastičarnice... Prošetala sam i do tržnice, i inače volim tržnice, narode doživljavam i kroz to čime se hrane, i što piju... Sir, paprika, kobasice... Paprika je bezobrazno skupa i nisam je kupila, kupila sam rakiju „Palinku“ i probala je kod kuće, zaista je ukusna, od marelice. Moj srpski gen.

Sutradan, dan je započeo odlaskom na liturgiju u Hram Svetog Georgija, bila je lijepa i topla liturgija... Hram je barokni, bogat kao što je i cijeli grad, u samom centru. Pomenuli su i oca Gavriila što je meni nekako bitno, u tome se očituje jedinstvo u molitvi neovisno o tome na kojem kraju svijeta se nalazimo. Po-

tekle su mi i suze. Naš dragi, jedinstveni otac Gavriilo koji više nije s nama tjelesno, sad je na nebesima, s našim Tvorcem.

Lijepo su nas primili i počastili, jedan monah u dvorištu pitao me da li sam Ruskinja. Uvijek i svuda me to pitaju. Rekao je da ne samo što tako izgledam, nego da se u hramu ponašam kao Ruskinja. Ruskinja ipak nisam. Napola sam Hrvatica, napola Srpkinja. Kuma mi je Ruskinja i dala mi je ime po ruskoj carici Aleksandri. Iako ta moja kultura ophođenja u hramu dolazi iz djetinjstva dok sam odlazila u katoličku crkvu. Istom me naučila jedna časna sestra čije ruke i izraz lica su u mojem sjećanju i danas iako joj se imena ne sjećam. Kasnije u životu tražila sam neku dubinu koju sam pronašla u pravoslavlju iako mi u njemu nedostaje malo reda, organizacije i često se pitam kako neke stvari u tom kaosu uopće ispadnu dobre, posloži ih Bog – nema druge.

Krenuli smo prema Sentandreji, dočekao nas je jedan prelijepi, pitoreskni, maleni gradić na obali rijeke Dunav. Svu moć Dunava spoznala sam davno u Novom Sadu za jednog grmljavinskog, nevremenskog dana. Volim Dunav. Laura i ja idemo plivati tamo kad smo u Vojvodini.

Šetnjom kroz grad malih obrta došli smo i do Saborne crkve i Muzeja. Na ulasku u muzej je slika Paje Jovanovića „Seoba Srba“ I sama vidim Srbe kao jedan nomadski narod u vječnoj seobi i borbi za opstanak, kako biološki tako i onaj hrišćanski, jedan je to iskonski narod, pomalo divlji. To i kod same sebe ponekad primjećujem, to nešto divlje i iskonsko. Kao dijete pela sam se po drveću i sanjarila, živjela u mašti. I Srbi su tako jedan maštajući, srcem otvoren, običan narod. Puno je ikona u muzeju, kako da ih promatram, kao eksponate ili kao svetinje, ikona je u mom srcu uvijek svetinja, ali malo je vremena da se pomolim. Na odlasku zapalila sam na brzinu dve svećke, jednu za žive i

jednu za mrtve, za sve znane i neznane. Maleni je to moj doprinos, ali velika molitva u srcu, u duši.

Oдох do Dunava sa mojom zagrebačkom sestrom i prijateljicom, voda je moja velika ljubav na zemlji. Sva ljepota Božje tvorevine za mene ocrta se upravo u vodi, zato je Bogojavljenje moj najdraži praznik.

Probale smo neke energetske pločice i kupile iste, počastit ću kolege na poslu, fine su, kao neki ukusni slatkiši.

Domišljati su, peku roštilj, šnicle i peglaju ih starom peglom, na obali rijeke Dunav. Neobičan i zanimljiv prizor.

Na kraju otišle smo i do radionice i prodavaonice marcipana, svakakve zanimljive figure se mogu pronaći. Kupila sam i poneke za ponijeti kući, pokloniti. Popile smo tu kavu i pojele neki išler, išlere i kući često pravim, to je druga crta moje prirode, austrougarska. Moja baka je bila iz obitelji Preis, iako ne znam je li bila Njemica, Austrijanka ili Židovka – nikad se o tome nije u obitelji govorilo, ali nasljeđujemo mi kako fizionomiju, tako i psihološke crte. Dok pravim delikatese tog tipa išlera, kiflica, mama me uvijek zeza da mi radi ta crta; nevažno, ljepota svijeta i jeste u raznolikosti i ljubavi kao jedinog pokretačkoj energiji tog i takvog svijeta.

Iza mene je svakako jedno lijepo putovanje. Bože daj ih još puno.

ANA KARENJINA

Idem u kazalište, zapravo u HNK koje se nalazi na jednom od najljepših evropskih trgova, na zagrebačkom Trgu Maršala Tita.

Veličanstvena je to i otmjena zgrada koja odiše dahom prošlosti. Prošlosti i divnih glumica koje su ovdje odigrale mnoge uloge nekog prošlog doba, kao što je recimo bila Lea Deutsch, zagrebačka Židovka izrazito talentirana, a koja je umrla u jednom od vagona smrti u svojoj 16. godini, davne 1943. Izrazito tragično. Uvijek se svrstavam na stranu nevino stradalih.

U mojim sjećanjima je i Ena Begović, također prelijepa, talentirana glumica koja je tragično okončala svoj ovozemaljski život. Mene i danas očarava njena ljepota i talent.

Eto, danas ću gledati balet „Ana Karenjina“. Kroz balet najviše dolazi do izražaja ljepota i gracioznost pokreta ljudskog tijela.

Na balet me vodi moja profesorica ruskog. Odavno ne učim ruski, ali dvije i pol godine druženja, učenja ruskog po četiri sata svake subote rezultiralo je jednim lijepim prijateljstvom. A bio je to pravi dril. Tada sam se pitala što je meni uopće trebalo ovo učenje ruskog. Kako sam uopće došla na ideju da učim ruski? Svojevremeno šetala sam, odnosno putovala po lijepoj kamenoj zemlji zvanoj Crna Gora, i sretala, upoznavala mnoge Ruse. A oni uopće, ili vrlo malo govore engleski. Tako sam se bedasto osjećala među njima i odlučila učiti ruski. Nedavno je moja kćer bila u Sibiru i njeni doživljaji i danas su isti, Rusi su slabi poznavatelji engleskog.

Tema priče je Ana Karenjina, ruskog pisca Lava Nikolajeviča Tolstoja, zapravo je to nešto što ću danas gledati. Priznajem, na mene kao srednjoškolku neizmjereno je utjecala. Potresala me njena ljubav, tako sam je doživljavala, kao ljubav. Danas njenu ljubav doživljam isključivo kao strast, a strast je vrlo često pogubna, razarajuća. Takva je bila i njena, koliko sam nekada s njom kao likom iz književnosti suosjećala, toliko je danas ne opravdavam. Ne osuđujem je, ne smijem, iako je ona samo lik iz knjige, ali eto, kao majka i žena mislim da je pogriješila. Žrtvovala je obitelj radi strasti, ne ljubavi. Ljubav danas vidim kao žrtvu, onu koja dolazi iz dubine srca i nema te strasti koja može i treba nadjačati takvu ljubav, ljubav treba biti isključivo žrtvena, a ne strastvena, takva ljubav je ionako prolazna, usputna, bezvrijedna... Nadam se lijepom baletu koji mene očarava.

BOŽIĆNO VRIJEME

Božićno je vrijeme. Grad je okićen svjetlucavim lampicama i iako je zavladała neka latentna tuga oko nas kao posljedica siromaštva koje pogađa većinu ljudi, kod većine ljudi ipak još uvijek postoji neka nada, radost u iščekivanju rođenja Boga... Kod nas u kući, kao i mnogo godina unazad, Božić će se proslaviti dva puta. To većini zvuči nemoguće i nestvarno, što realno, životno i nije tako. Puno puta i često samu sebe upitam što je to za mene Bog. Za mene, prvenstveno, Bog je ljubav. U našoj kući ljubav je početak i kraj, alfa i omega života i postojanja, tako da je i dupla proslava nešto najnormalnije. Iako često za ljude poput mene kažu da smo ljudi bez identiteta i još svega puno ružnog, kad bi se ponovo rodila, izabrala bih upravo ovakvu obitelj u kakvoj sam i odrasla jer su me moji roditelji naučili voljeti Boga, a time i čovjeka, drugog, drugačijeg, različitog od mene, nas. Zato, ako ispunimo sve zakone, a nemamo te elementarne ljubavi, opet nemamo ništa... ako nemamo vremena, tople riječi, zagrljaja, zajedničkog čaja i keksića, opet nemamo ništa... Zato svim svojim prijateljima vjernicima i onima koji to nisu želim da u ovom vremenu Adventa/posta razmisle o svom odnosu s Bogom, a time i o odnosu sa drugim čovjekom, svojim bližnjima, o ljubavi koju imaju prema tom drugom, a time i prema Bogu... da se ne izgubimo u sjaju svjetlucavih zamotanih poklona i ne budemo samo cimbalu koja zveče...

NARKOZA

Predoperacijske pretrage su gotove. Dobre su. Čeka me anesteziolog i nož mi ne gine. Ima već dva mjeseca da se spremam na taj put. Prvo sam tri dana plakala i isplakala svu svoju imaginarnu, nerođenu djecu. Promatram Lauru. Moju jedinicu. Zaista, izrasla je u ljepoticu, krasoticu, krasivicu. Pametnica mamina. Niže petice. Fizika joj *peace of cake*. Samo je kod kuće lijena, baš lijena. Jesam li pogriješila u odgoju. Pojma nemam. Ona sam posvećena mama u potpunosti od dojenja pa do danas. Eto, Bog daje samo nju jednu. Suzama, valjda psihološki oprostila sam se da je s rađanjem gotovo, ako je tu uopće ikada moguće oprostiti se od same sebe na taj način. Vrijeme će mi odgovoriti. Kad krenete u priču zvanu operacija, trebate se oboružati velikim strpljenjem. Na svakom koraku osjeća se nedostatak zdravstvenih radnika. Pomalo mi žao njih pa same sebe i tako u krug. Ako nešto posumnjaju, pretrage se duplaju. Dvaput su mi slikali pluća. Na kraju su rekli – *ok*. Moj udah je kratak. Mislim oduvijek, i rekla bih da je problem u nosu, a ne u plućima. Ali dobro, nisam doktor. Prepreka manje. Eto nove. Leukociti u urinu. Ajmo, urinokulturu... Fala Bogu, sterilno, i mic-po-mic ostalo sve pet. Nabavila sam i spavačice kod Romkinja na Splavnici ispod Dolca. Poslužit će svrsi. Natalija je kod svojih kolegica farmaceutkinja nabavila anatomske papuče. Na to sam osjetljiva, a budu skupe. Ove su s popustom. Sad, čeka me taj anesteziolog i narkoza, za mene najgori dio priče... Bol ću preživjeti; moj život je ionako uvijek bio krajnost – ili neizmjerena sreća ili neopisiva bol i patnja. Naučila sam na sve. Sad, hoću li se probuditi?... Mislim, svi koji idu pod nož, narkozu,

imaju taj upitnik nad glavom. Barem mislim da imaju. Istina, kad staneš i razmisliš, vrtiš cijeli svoj život unazad i sve, ali baš apsolutno sve dobiva neku drugu dimenziju. Vlastiti osmi-jeh ti postane drugačiji i hrpa nekih gluposti totalno beznačajna. Vjernik sam i pred operaciju još slijedi ispovijed, za ono, ne daj Bože. Iako čovjek, moguće, nikad nije spreman za taj susret s Bogom. Sve tričave poslove pomalo privodim kraju. Baka iz crkve je dobila rakiju lozu; Ruskinja liker od malina; meleme sam raznosala; donijela kući puricu i gicu za Božić. Još moram prodati koji med jedne obitelji iz Dvora i to je onda valjda to. Ma, moram razmisliti koga sam moguće povrijedila, uvrijedila, da zatražim oprost. Iako, probudit ću se ja – zovu me one moje bosanske planine u meni da uživam u horizontu. Tamo gdje se spajaju nebo i zemlja, početak i kraj obavijen ljubavlju. A moj život, prije svega, jeste ljubav...

MATERICE (MAJKA)

Sutra je u pravoslavnom svijetu nedjelja koja se zove Materice. Dan posvećen majkama. Onima koje su sve nas donijele na svijet. Moja majka pripada tom svijetu. Ne znam da li se i koliko sjeća tih nedjelja iz vlastitog djetinjstva, iako pokojna baka Stana bila je izuzetno pobožna žena i njene molitve su sve nas na sve četiri strane svijeta čuvale i pratile. Znatiželjna sam pa sam istraživala i čitala puno. Dojmio mi se u literaturi dan posvećen majci. Ovdje gdje živim i ne obilježava se na neki poseban način. Zato ovo i pišem. Zbog moje mame i svih ostalih mama. I sama sam mama. Uspješna ili neuspješna. Jako različita u odnosu na moju majku. Ni približno dobra kuharica i domaćica kao mama Radmila, ali svakako posvećena mojoj kćeri na neki drugi način od pažnje u trudnoći što jedem, pijem; dojenja, čitanja od doslovno rođenja pa do današnjeg tinejdžerskog dosađivanja gdje si, s kim si i kad ćeš kući. Često sam dosadna i naporna, ali ustanem još uvijek noću ako gospođica traži kakao u ponoć... Mama je bila ta koja me nedavno ispratila u bolnicu i koja je prva bila ta koja je nakon operacije došla da me posjeti...Tamo, dok ste u bolnici, svakaj vam se mota po glavi, razni filmovi. I sama sebi sam poželjela da me Bog sačuva i pomogne da još dugo budem na pomoći mojoj kćeri kao što je meni moja mama cijelog mog života u bilo koje doba dana ili noći. Civilizacija se mijenja i način života se mijenja, i vjerojatno nikad neću dostići stupanj spretnosti u domaćinstvu koji moja mama posjeduje, ali naći ću način da budem tu za moje dijete kad god joj zatrebam bez previše nametljivosti, jer svaka mama voli nekako posebno. Na neki samo njoj znan način. Zato je bitno da i sama ne zaboravim dio tradicije kojoj po majci pripadam. Živjele mame! I vama posvećena nedjelja!

BOGOJAVLJENSKA NOĆ

Evo ide Bogojavljenjska noć. Ne tužna kao u Balaševićevoj pjesmi. Kod mene je vedra i vesela. Jest da neću zaželjeti želju u ponoć jer se to i ne čini, nije smisao, radost je tu zbog Onoga koji se javi gromoglasno s neba u vidu goluba i koji meni daje snagu da živim i da se radujem kad pljesnem rukama po vodi koja se koncentrično širi u krugovima oko mene... Koja radost u kapljicama vode... Isus se krsti... i samo na taj dan u godini kemijske vrijednosti vode su gotovo identične u Jerusalimu i Nevi u Moskvi što je biološki neshvatljivo i neobjašnjivo zbog klimatskih razlika. Sve te promjene u vodi koje se dešavaju kad se nad njom izgovaraju molitve su nama neznane i neobjašnjive, slabo razumljive, malo mi znamo, ali imamo vjeru u sebi... I čovjek je svojim najvećim dijelom voda. Voda živa jer nas Duh Sveti pokreće. Iako znam da moje malo bolesno srce ne bi izdržalo plivanje za krstom na taj dan, moj najdraži dan u godini je upravo dan Bogojavljenja. Mene baš to nekako ponese – radost, cika i te kapljice, kapljice vode koje lete svuda oko nas jer upravo evo to nam se Bog javi!

MARAMA I HALJINA

Nekako mi se čini da oduvijek volim nositi haljine. Mama mi ih oblačila u djetinjstvu. Dolazile su iz daleke Australije i Njemačke. Plišaste i karirane. Taman uz bijele štramble i lakirane cipele ili sandale. Tada su djeca često nosila upravo sandale. Ne znam da li sam ikad imala fazu da hodam polugola. Možda kad mi je bilo dvadeset. Sjećam se neke oker zelene haljine i sandala na visoku petu kao štule. Ne znam tko me postavi na to. Sad nikako ne bih sebe tako patila. Više sam tip kika i marti. Nije ni ta haljina tada bila pretjerano kratka, ali ipak jeste. Možda ok za jednu dvadesetogodišnjakinju. Godinama sam radila u bankarstvu i sad kad razmišljam o mojim kolegicama nekako su to uglavnom slike poslovično elegantno obučene žene s tek pritajenom erotičnošću. I to je zaista lijepo. Uvijek sam radila u *back office* što je značilo dozvolu za *casual* odjeću. Tek ponekad košulju i odijelo tako da je moj pomalo sanjarsko-umjetnički duh mogao nosati cvijetaste i asimetrične suknje i haljine. Naprosto, volim haljine. Istražujući pravoslavlje otkrila sam da bi žena u hramu trebala nositi suknju i pokriti glavu maramom. Ženi je to zapravo zapovijedeno u Bibliji – da se ne moli Bogu gologlava. Često sebe pitam što me onda upravo žene (vrlo rijetko muškarci) pitaju zašto pokrивam glavu. Ja to ne radim iz pomodarstva niti iz hira, nekako osjećam u srcu da to trebam činiti. Sviđalo se to nekome ili ne. Svaki čovjek ima svoj put spasenja. Ovo je moj put i moj izbor. Prilikom posljednjeg susreta s kumom Jelenom u Crnoj Gori na rastanku mi je rekla da ne zaboravim staviti maramu na glavu kad idem u hram i kad se vratim u Zagreb. Ona je gospođa iz visokog ruskog društva, supruga pokojnog zagre-

bačkog ruskog veleposlanika Vladimira Soloveva. Davnih ratnih godina. Danas je ozbiljna starija gospođa, još uvijek lijepa, visoka, tanka, otmjena i dotjerana žena s bijelom maramom na glavi. Sviđa mi se taj vid pobožnosti ruske žene. Srpkinje rijetko pobožnost iskazuju na taj način. Ne znam da li su zaboravile ili ih jednostavno nitko nije naučio. Meni nekako bude žao. Moja mama se prva u tome ne nalazi. I hlače su joj izbor, a mene sputavaju. Grkinje se uredede nedjeljom onako malene i bucimate za crkvu, ali nisam nešto vidjela da pokriju glavu. Možda su jedino Ruskinje po tom pitanju doslijedne Bibliji. Možda je najbolje da svi činimo prema svom srcu i savjesti. Baš to je, mislim, Bogu najugodnije.

SRETENJE

Danas je Sretenje. Rođendan moje tetke Novosađanke. Baka je bila pobožna Bosanka pa je djecu radala na velike praznike. Možda je to smisleno, a možda sam samo tako umislila. Svanuo je lijep dan. Sunce nam se smiješi s istoka. Upravo sam prešla Savu. Nabujala je, mjestimično se izlila. Petak je i radni dan. Sutra ću na liturgiju. Sinoć sam išla na bdenje. Presjedila sam. Još uvijek sam kilava. Zaspala sam čim sam došla kući. Moji se ljute zbog mojih napora, a nikako ne mogu izdržati da ne odem do crkve. Nedostaje mi hramovna molitvenost. Nedostaje mi taj susret s Bogom i drugim čovjekom. Cijeli čovjekov život je susretanje kao što je i današnji praznik. Susret prvosveštenika Zaharija s Bogočovjekom i Djevom Marijom koja je pošla u hram da prinese dijete Bogu i sebe očisti. I mi treba da se čistimo od samih sebe i vlastite ogrehovljene prirode. Moj život se sad dijeli na onaj život prije i poslije operacije. Tako je snažno to iskustvo djelovalo na moj duh. U nekom trenutku pred operaciju bila sam spremna za moj susret s Bogom i odlazak s ovog svijeta. Moguće je da i nisam bila spremna kad je Gospod produžio vrijeme na zemlji. Svakako, mene je okrnulo, izmijenilo. Idem u život dalje potpuno drugačija. Sa puno manje strasti, što i nije tako loše. Barem mislim da su utihnule, nestale i da sam spokojnija. Eto, danas je petak. Radimo do dva. Kod tetke će biti posna torta, kakve su u Zagrebu rijetkost i bilo bi lijepo na susret s tetkom, kavu i tortu, ali tetka je kilometrima daleko i to je tuga naših života. Ništa, preostaju mi susreti s onima koje mi Bog podario kao bližnje da bih brže i lakše susrela Njega, Gospoda.

BOŽANSKO NA ZEMLJI

Pada kiša. Ležim i osluškujem kako kapi kiše lupkaju po krovu, ždrijebu, stepenicama, lišću... i razmišljam o pitanju koje mi je neki dan postavila prijateljica: što je to za mene božansko na zemlji? Malo sam ostala zatečena tim pitanjem jer moj način razmišljanja ne ide u tom pravcu. Kršćanka sam. Vjernica. Nekad bolja ili lošija. Imam sto mana. Uspona i padova. Ali vjerujuća, svakako. Za mene Bog je početak i kraj. Uvažavam znanost, koliko god to zvučalo kontradiktorno. Mislim da nije. Ako je to božansko na zemlji osjećaj mira, spokoja, sreće, onda je za nas obje pretpostavka za bilo kakav osjećaj mira, spokoja i sreće da su nam djeca dobro. Ona to božansko osjeća u odnosu sa muškarcem. Kod mene to božansko je u zalasku sunca, svitanju dana. Rascvjetanoj livadi. Mirisnoj šumi. Planinskom potoku ili beskrajnom moru. Može biti i u odnosu sa muškarcem. Ponekad. Rijetko. Taj spoj bi trebao biti zajednički put Bogu. Takvi su odnosi rijetki. Nažalost. Često su površni. Tek tračak zanosa i strasti. Nisam pronašla jedan susret, pogled, osjet koji bih mogla izdvojiti kao nešto božansko za mene. Nemirna sam i znatiželjna. Pitanje me baš iznenadilo. Svaki dan, sjaj sunca i kišne kapi koje lupkaju po prozoru su dar s neba i za mene je svaki korak bosih nogu po zemlji radost u pogledu na rascvjetale livade i vrhove planina. Horizont. Tamo gdje se spajaju nebo i zemlja. Postaju jedno.

PUTEŠESTVIJE PO BRITANIJI

Iza mene je jedno lijepo putovanje. I ne tako davno da mi je netko rekao da je tako nešto vjerojatno ni sama ne bih vjerovala. Život je zaista nepredvidiv i tajanstven. Nedokučiva tajna. Samo nekoliko mjeseci unazad bojala sam se za vlastitu egzistenciju i za život. Anestezija je meni bila svojevrsni put u onaj život. Možda život zaista jeste putovanje duše i tijela. Novo toplo poznanstvo odvelo me je u London. Munich i presjedanje, nimalo ugodno iskustvo. Neću tako skoro sebi priuštiti takav stres. Naišla sam na jednu zagrebačku obitelj i zajedno smo pronašli naš londonski let. Sutradan, naišla sam na njih u centru Londona što je zaista malo vjerojatno u jednom tako velikom gradu. Za mene, u gradu koji u sebi sačinjava čitav svijet. Teško je igdje na svijetu vidjeti takvu šarolikost naših ljudskih lica koje je stvorio Tvorac. Prvi susret sa Tube, podzemnom željeznicom koja spaja široka londonska prostranstva i sve te ljude koji ovdje žive, rade i koji posjećuju englesku metropolu. Na trenutak učinili su mi se i pomalo smiješni kako jure po stepenicama. Lijeva strana je prazna da na tim strmim stepenicama jure oni kojima se žuri. Čak i žene u visokim štiklama. Zanimljivi su i podzemni svirači. Možete uzeti i sendvič, toplu čokoladu i izaći na svjetlo grada. U samom ste centru, tu je Temza, most, Big Ben, Westminster crkva, kip Nelsonu Mandeli, ženi koja se izborila za žensko pravo glasa. Počesto sama sebe upitam jesam li žena hrišćanka ili sam emancipirana zapadnjakinja. Lako se pogubiti u vrijednostima. Arhitektonski dominira gotika koja je meni pomalo mračna. Maleni shopping na mostu na Temzi, onaj turistički i odlazak u drugi shopping u Oxford Street. Moj dojam je da je odjeća kvali-

tetnija i nižih cijena, no što je to slučaj kod nas. Šetnja u dvorištu Crkve Svetog Pavla. Bilo je vrijeme ručka i mnogi su ručali sami u tom dvorištu. Otuđenost. Ona otuđenost koja mi se ne sviđa na zapadu. Alex i ja ugodnim vlakom odlazimo do manastira Essex, posvećenog Svetom Jovanu Preteči kojeg je osnovao starac Sofronije, učenik Svetog Siluana Atonskog. Grob Starca Sofronija je u podnožju jedne malene kućice. U manastiru sve je skromno i asketsko, a opet umjetnički uređeno. Sam grob je blagodat, osjeća se još danima po povratku kući. Najjače se osjeća utjecaj grčkog pravoslavlja iako ovdje žive monasi različitih naroda. Monasi blagog izraza lica. Mislim da nikada nigdje nisam na jednom mjestu vidjela toliko blagih lica. Večernja služba je u stvari Isusova molitva na više različitih jezika. Uslijedila je večera, čitanje žitija i pojanje na kraju vrlo kratke, ukusne večere (rizi-bizi, soja-sos, paradajz, ukusan čaj i jabuke, voće i povrće iz njihova uzgoja). Pomalo smo umorni i vraćamo se za London. Sutra nas čeka Oxford koji je moje englesko otkriće. Prostor u kojem u potpunosti nalazim sebe. Na samoj stanici nailazimo na oca Andrew Loutha, profesora u trajnom zvanju i sveštenika Ruske crkve na sjeveru Engleske. Zatražila sam blagoslov. Starac koji odiše asketizmom i intelektualnošću. Uživam u čarobnoj, profinjenoj arhitekturi malenog grada znanja. Kava i kolač u biblioteci u kojoj sam mojoj Lauri kupila knjigu o ženama robinjama. Koliko god se trudila biti žena hrišćanka, kao upravna pravica uvijek ću težiti vladavini prava, a mislim da je žena, globalno gledano, još uvijek često diskriminirana. I ovdje nisam odoljela čarima shoppinga, šal i kapa od škotske vune teško se mogu kupiti u Zagrebu. Na kraju prelijepog oxfordskog dana odlazimo na večernju službu u grčki hram. Za pevnicom poje Grk, profesor muzikologije. Hram je pun ljudi raznih nacija, pravoslavni intelektualci. Službu vodi sveštenik Englez na engleskom sa grčkim i crkvenoslovenskim dijelovima. Cjeliva-

mo ikone i kupujemo sendviče od lososa i kozica, narandžu i sok od manga i vraćamo se za London. Umorni. Preostaje još samo jedan londonski dan. Odlazak u ruski hram na liturgiju, crkva posvećena Majci Božjoj i Carskim Mučenicima. Vodi je Vladika. Mladi živahan Vladika koji kaže da tko je u potrebi u svako doba mu može pokucati na vrata. Mene oduševljava svojom otvorenošću i spontanošću. U Essexu sam kupila srebrni krst, moram nešto i ovdje. Uzimam malu pavlopasadsku maramu za odlazak u hram da me podsjeća na dan kad sam posjetila londonski hram posvećen onoj svetiteljki čije ime nosim, carici Aleksandri. Preostaje još jedna lijepa šetnja po velelepnom parku u kojem je maleno jezero i jedno zdanje koje podsjeća na grčku arhitekturu, i drugo, koje podsjeća na sat koji stoji na tvrđavi u Novom Sadu. Kvartovski, London me u mnogo čemu podsjeća na Novi Sad, ciglaste kuće i puno malih trgovina. Ovdje sam probala i kolač od rabarbare koji je okusa između jabuke i kruške. Fino. Preostaje povratak u Zagreb. London je na mene ostavio utisak slobode. Biti ono što jesi. Ono što ovdje nisam i nikad neću biti.

ŠAUMŠPIC

Večeras je moj zadnji dan u Srbiji. Večer je i mračno je. Šetam Nišom. Sama. Puše južni vjetar. Barem se meni čini da je to južni vjetar. Pojma nemam o vjetrovima, ali nekako je topao. Još jutros kad sam došla uočila sam slastičarnicu tako malenu, a tako slatku. Pretjerala sam ovih dana ovdje s hranom kako to učine svi koji dođu, ali odlučila sam počastiti se još jednim šaumšpicom i time završiti svoju nisku rapsodiju okusa. Tu sam blizu slastičarnice i vidim par da stoji ispred ulaznih vrata. Žena je trudnica. Prođem i uđem. Oni ulaze za mnom i shvaćam da sam se pregurala. Unutra su tek dva zauzeta stola od kojih se jedan oslobađa. Puštam njih da naruče i sjednu kako je i red. Žena je trudna i bezobrazno sam se pregurala. Nesvjesno, kako već znam biti sebična ili bar takva ispadnem ponekad živeći u svojoj mašti i ne primjećujući druge. Ali brzo se posramim i bude mi žao. Dolazi red na mene i kažem da ću uzeti jedan šaumšpic. Prodavac me pita hoću li ponijeti. Ne, nemam kud. Ovdje ću, mogu i stajati. Trudna žena me poziva da sjednem s njima i kreće naš mali razgovor. Žena sa ženom. Muž nas promatra i potvrđuje. Lijepa žena, rekla je da je u 46. godini i da joj je to prva trudnoća. Plavih očiju i smeđe kose. Pjegastog lica. Sjećam se da su moje ruke u trudnoći bile pjegaste. Nestale su istog dana kad sam rodila svoju mezimicu. Meni su ionako lijepe žene s pjegicama. Uživam u šaumšpicu. Nekad ranije mama bi mi radila šaumšnite. Kremšnite ne volim. Kod nas ovakvih kolača ima vrlo malo, a bude neka sjećanja na djetinjstvo. Tako masno slatka. Ljepljiva. Uživamo u rapsodiji i nastavljamo priču. Ona jede tulumbe s kojih oči teško skidam. I sama ih pravim, ali ove

su čarolija. Muž jede žito. Tu sam već prava majstorica. Moje žito svi hvale. Imam svoje male tajne. Kaže da takve kolače ovdje prave Goranci, južnoslovenski narod s Kosova. Govori da se boji. Još malo pa dečko dolazi na svijet. Njena prva beba u 46. Kažem joj da jesam majka, ali da više to ne mogu biti, a da žene danas rađaju i tako kasno. Zdravu djecu. Sama, nažalost više neću. Tješim je kao žena ženu, majka majku, onu koja nosi dijete pod srcem i govorim joj da je dijete najjača pokretačka energija i da će ona sve to s lakoćom odraditi i u 46. Muž potvrđuje moje razmišljanje. Otac je iz prvog braka. Privodimo kraju našu slatku rapsodiju. Zahvalim se što su me primili za stol i dali ovaj lijepi susret. Idem u hotel. Tu je kraj mojoj priči. Ujutro rano putujem kući. Na neke druge kolače, mirise i okuse. I pamtim povjetarac, južni vjetar koji miluje moje lice i raznosi kosu po niškim ulicama. U noć. Tamnu i vjetrovitu noć da ponese sjećanja u moj zagrebački dom.

VASKRŠNJI POST U DOBA POTRESA I KORONE

Nedjelja je praštanja. Odlazim u naš zagrebački hram na večernju službu. U crkvi je tiha molitvena večer u zamračenoj crkvi tek uz svjetlost svijeća. Međusobno smo se jedni drugima poklonili, zagrlili se i oprostili što smo imali. Da bi lakše ušli u Vaskršnji post. Ovdje je i naš mitropolit Porfirije i svima nam je dao svoj blagoslov. Izlazim na zagrebačku Ilicu. Sve je mokro. Padala je kiša. Odlazim na kolače sa prijateljem u „Kraš“, na tortu od badema kakve se rade u dalmatinskim krajevima. Opruštam se i od te vrste hrane. Volim fino i uživam. Grešna sam. Prošetam Ilicom i idem kući u nadi kako ću odlaziti na Pokajni kanon Andreja Kritskog što se ove godine nije desilo jer me je moja kćer zamolila da joj izradim referat na temu Hladnog rata, a referat i odlazak u crkvu nakon radnog dana uz sve obveze jednostavno nije moguć. Dolazi petak i odlazim na večernju službu, molitvu Bogorodici i prvo predavanje u našem muzeju o psaltiru iz jednog drugačijeg ugla. Pomalo znanstvenog. Meni neobično. Moj doživljaj psaltira je pokajni i molitveni i ove dubine svake pojedine rečenice sadržane u njemu sa znanstvenog aspekta meni kao laiku, ženi hrišćanki su daleke i strane. Sutradan je Teodorova subota i pravim žito i neke kolače koje ponesem u hram. Tako činim već čitav niz godina. Nisam se ispovjedila pa se neću ni pričestiti. Imam vremena. Tako mi se barem čini – da imam vremena. Sve dublje i jače osjeća se prisustvo korone i dolazi druga nedjelja Vaskršnjeg posta. Još uvijek neispovjedena odlazim na liturgiju. Ljudi su već preplašeni. Osjeća se ogroman strah. Velika većina moje zagrebačke braće i sestara tog dana se pričestila. Sama nisam. Odlazim iz hrama, sa zebnjom i utjehom

u sebi. Gospod je tu s nama i u ove teške dane. Dolazi treća nedjelja, Krstopoklona. Zagreb se budi. Tutnjava, lom, sve po kući pada. U nevjerici izlazim iz kuće. Prestravljena lica mojih roditelja. Niže se potres za potresom. Do mene dolaze potrebne slike našeg prelijepog zagrebačkog hrama tek prije nekoliko godina oslikanog od strane ruskog majstora Nikolaja Muhina. Sjećam se skela kad je hram oslikavan. Sada ruševnog. Sve je nestalo. Tu je sada prašina, cigle i do daljnjega naš hram nije za upotrebu. Zabranjen je ulazak. Velika tuga za sve nas pravoslavne koji ovdje živimo. Mi smo jedna živa zajednica, crkva. Svi se znamo i svi brinemo jedni o drugima. Nije da ponekad nema i loših trenutaka, ali generalno mi jesmo ono što se zove živom zajednicom. Svi smo prestrašeni i tužni. Kruže potresne slike našeg grada i sudbina naših sugrađana. Jedno dijete je izgubilo život. Nadam se da je kod Gospoda. Majka sam i suosjećam s majkom koja je ostala na zemlji. I sama sam prestrašena od potresa. Mnogi ljudi se boje prati kosu i tuširati se. Sama, svoju sam oprala sutradan, ali spremna sam na bijeg u svakom trenutku. Tako mi se činilo dok jednu večer nisam tonula u san i učinilo mi se da je potres, a ja nemam snage ustati, nego čekam da prođe. To si nitko nikad ne smije dozvoliti. Potres je stanje van svake čovjekove kontrole i apsolutno nemate kontrolu nad predmetima oko vas i sa koje strane će vas zatrpiti cigle, ali treba pokušati skloniti se koliko je to uopće moguće jer to traje vrlo kratko, ali jako intenzivno. Slike roditelja s bebama na ulici su najpotresnija slika potresa. Meni. Svima nama lebdi pitanje što sa koronom u masi koja se razletjela po ulicama i parkovima. Ne znamo. Nadamo se na milost Božju. Vlasti su zabranile okupljanja i liturgija za narod nema. Sama, ne izlazim iz kuće. Mislim da tako treba. Molim se, palim kandilo, kadim, palim svijeće i čekam da zlo prođe. Ne, ne idem na ispovijed. Nadam se da sam zdrava, ali to trenutno nitko od nas sa sigurnošću ne zna za sebe.

Ne želim ugroziti nikoga pa niti sveštenika koji bi me ispovijedio. Smatram to odgovornošću i onim što je Bogu ugodno. Ovih dana salijeću nas razne obavijesti u inbox mobitela kako bi se trebali ponašati i što bi mi hrišćani trebali činiti. Nekako, mislim da treba rasuđivati. Svatko za sebe, jer se mi kao ljudi razlikujemo i naše duhovne potrebe se razlikuju. Promišljam o sebi. Nekad, ljudi su odlazili u pustinju. Možda svi mi, ili barem ja sama trebam otići u pustinju vlastitog bića i tihovanje. To mi se čini najprimjerenije ovoga posta, i u molitvu. Cjelodnevnu. Pomalo. Kako naiđe u srcu, od „Bogorodice djevo“, „Gospode, pomiluj“, pa nadalje prizvati Svetog Nikolaja, pa caricu Aleksandru, pa Vasilija Ostroškog, Nikolaja Justina, Svetu Marinu ili izmoliti molitvu protiv epidemije... Kako srce osjeti i pustiti da prođe, jer sve ionako prolazi i mi smo samo putnici kroz zemaljske pute do rajskih predjela Carstva nebeskog. Mislim da trebamo naučiti osluhnuti i prihvatiti volju Božju sa pokajanjem u našem srcu jer upravo to pokajanje i jeste smisao posta u iščekivanju praznika nad praznicima, Vaskrsenja Gospoda Isusa Hrista. Amin.

ŠETNJA

Šetala sam danas po bregu, voćnjaku i razmišljala, kako eto, dobro je što imam gdje ovih dana prošetati. Te rascvjetale jabuke i trešnje davnih dana zasadili su moji zagrebački baka i deda. Ove godine bit će punih 20 godina kako nema bake. Dede nema puno duže. Otišli su Bogu. Sjećam se da mi je bilo žao što je moja kćer rođena godinu dana kasnije kako nas je baka napustila. Rođena je na bakin rođendan. Pa joj je dio imena i Barbara. Po mojoj baki s kojom sam dijelila cijeli svoj život punih 25 godina. Danas je katolički Veliki četvrtak i ovih dana bih svih ranijih godina obavezno s majkom odlazila urediti bakin i dedin grob. To uvijek činimo pred sve blagdane. Nikad se ne propušta. Ove godine po prvi puta nismo i nećemo otići. Nije daleko. Stenjevečko groblje uz crkvu uz koju me vežu lijepa sjećanja na djetinjstvo i ringišpil je tu blizu. Ostajemo doma. Roditelji su stariji. Moje zdravlje je ionako krhko pa čemu riskirati. Ono što se meni svakako postavlja kao imperativ je i potreba sačuvati drugoga od sebe. Neminovnost je da ovih dana svi razmišljamo o smrti. Ona je tu. Blizu. Svih nas. Opako i opasno prijeti. Boje se svi jednako. I oni vjerujući i nevjerujući. I oni što vjeruju u nešto drugo i drugačije. Neovisno o boji kože i naciji kojoj pripadamo. Strah je tu, u svima nama. Jedan dio moje obitelji će ove nedjelje proslaviti Uskrs. Onaj drugi ulazak Gospoda Isusa Hrista u Jerusalem, u svoj Njegovoj slavi. Cvjetna nedjelja. Mnogi će se pitati kako to objediniti. Lako. Često čujem da ljudi govore *Bog je ljubav*. Jeste, Bog je ljubav, a ako Bog jeste ljubav, onda te razlike među nama preobrazimo u ljubav pa u ljubavi pobjedimo smrt novim životom. Zagrljeni. Na distanci.

U mašti zagrljeni. Oni što poste na trenutak će prekinuti post da pokažu ljubav onima koji slave. Da zajedno osjetimo i podijelimo radost. Kratkotrajnu. Nitko od nas ne zna ima li sutra za njega na zemlji ili je danas to posljednje jutro svanulo. Što nas vodi Tvorcu? Samo ljubav, briga i poštovanje za drugo biće, bližnjega. Onog tvog voljenog. Tu, pored tebe, i tamo negdje daleko na nekom komadiću ove planete. Živimo u nadi da će nas upravo On sačuvati i podariti nam mir i ljubav. Na zemlji ili nebu, tamo gdje nema ni tuge ni bola. Samo vječna ljubav. Voljela bih u sebi, a isto želim i svima drugima, naći mrvicu ljubavi za sve ljude koji pate, boluju, tuguju, gladuju, koji su sami i napušteni, tužni, jadni i bijedni (takvih je na planeti danas puno i previše), jer bez te ljubavi za drugo biće nema ni Uskrsnuća/Vaskrsenja!

OTAC

Čitam da se danas obilježava Dan očeva. Svima nama naši očevi su nešto posebno osim u nekim iznimnim situacijama kada ti očevi zakažu prvenstveno kao ljudi, a onda i kao očevi. Bila sam jedno vrlo mazasto dijete puno raznoraznih ideja. Mama me je odgajala vrlo strogo i razvila je time poslušnost i odgovornost, ali negdje je zbog toga zasigurno stradala moja kreativnost. U tati sam tražila utjehu kad bi me mama prekorila. I nježnost. Tata je nekako uvijek bio na mojoj strani. Sad kad sam već odavno odrasla i dobro ušla u neke ozbiljne godine, budu mi smiješni njih dvoje ranom zorom dok pijemo kavu. Mama uvijek ima neku kritiku. Nekad ne valja moja frizura, nekad mi je pretaman ruž za usne, nekad sam pretoplo ili predebelo obučena. Tata ne da slovo reći na moje pogreške i mane, ako one to uopće jesu. Budu mi smiješni. Oboje bih izgrlila i izljubila. Svakog jutra. Te rane zore i jutro s njima su nešto najdragocjenije što imam i na čemu sam im zahvalna. Njima i nebu! Tata sam najviše u životu zahvalna što me je podržao u mojoj namjeri da rodim svoju kćer u trenutku kad sam već znala da ćemo same kroz život. Njegova podrška je ojačala mene emotivno, psihološki. Ma svakako. Sve prepreke su se prelazile lakše i sa osmijehom. I zaista bio je uz nas. Puno dana je proveo čuvajući, kupajući i nosajući svoju kćer dok sam radila. Zato, HVALA Ti, tata!

NEDJELJA ŽENA MIRONOSNICA

Sjedim u vrtu i pijem kavu. Sama. Gledam u zelenilo drveća i cvijeće ispred sebe. Pjevaju ptice. Jedna je posebno glasna. Veseli me njen zvuk što dolazi s neke grane ispred mene. Jako sam umorna i taj pjev i zelenilo mi dolaze kao odmor od svih poslova, obaveza, tuga i briga koje me muče i progone. Razmišljam o koječemu i znam duboko u sebi, danas je Nedjelja žena mironosnica. Upalit ću im sveću pred mojom slavskom ikonom Svetog Nikole. Ta spoznaja, ove posebne nedjelje u godini, donosi trenutni mir i utjehu. To su one žene što su ostale vjerne Gospodu do samog kraja i upravo one su prve znale da je On vaskrsnuo, da Njega više nema u grobu. Mali dio u Evandelju je posvećen njima, ženama mironosnicama. Znamo da su to bile Marta i Marija, Salomija, Jovana i neke druge. Ova nedjelja je meni jedna od dražih nedjelja u godini. Nedjelja posvećena ženama hrišćankama. Onima u kojima i sama često pronalazim snagu da me ohrabre kad posrnem, padnem, kad me naruži tama vlastite slabosti i grijeha. O ženama vjernim Gospodu malo se govori i zna. Ujedno i mi žene hrišćanke današnjeg doba vrlo često se nalazimo na marginama, kako društvenog tako i samog crkvenog života. I danas, u 21. stoljeću nailazim na žene u kojima pronadem snagu, vjeru, ljubav, jer one svojim djelima pokazuju da su vjerne Gospodu. Često su to neke neprimjetne, samozatajne i tihe žene. One koje se ničim ne ističu u društvenom i parohijskom životu, osim svojom ljubavlju i vjernošću prema Bogu koji prokazuju kroz ljubav prema čovjeku. Molitvene su u tišini svoga doma i bića. Negdje sakrivene u hramu. Često upravo tako. Primjetim ih i zavolim. Neke čak i u virtualnom svijetu.

Neke su uspješne poslovne žene, neke su medicinari, treće su popadije... iz različitih svijetova, naroda i kultura. Neke obilaze napuštene starce po selima i zaseocima Banije i Korduna, Like i Zagore, Slavonije i nose im paket hrane i tople riječi, ljubavi. Moje misli jutros teku kao nepregledna, burna, uskovitlala rijeka i u toj bujici podivljale rijeke pada mi na pamet kako sam i ovih dana po ne znam koji puta odgledala ruski film „Pop“ u kojem je mene zapravo fascinirala jedna popadija. Film je snimljen po istinitom događaju i radnja se odvija negdje davno u prošlom stoljeću. Popadija se razbolijeva od tifusa i odlazi u šumu da umre u samoći, a da ne zarazi bližnje i narod, koji je, opet, njen bližnji. Svaki čovjek kojeg srećemo je naš bližnji. Ta žrtvena ljubav osobito je bitna u današnje teško doba virusa korone koji je poharao svijet, a nekako čini mi se da su upravo žene te koje i danas ostaju vjerne Gospodu, kroz delatnu ljubav i ne napuštajući onoga koji strada. Eto, tonem u mojim mislima i uznosim molitvu nebu da nas sve čuva u ovaj topli, nježni dan posvećen upravo njima, mironosnicama. Tihim, samozatajnim ženama, vjernim Gospodu, onda nekad davno u doba dok je Gospod hodaao zemljom, dok je stradao i u trenutku Njegova Vaskrsenja. Uvijek i za svagda. One, divne, tople, pune ljubavi, kako samo žene umiju voljeti jer je upravo nama ženama dana sposobnost da volimo tom toplom, nježnom, sastradavajućom i žrtvujućom ljubavlju. Vjerne Gospodu od postanka do vječnosti.

ŽIVOT SA ŠTAPOM

Budim se. Loše spavam. Nešto mi ne daje mira. Bog će znati što. Možda i znam. Puno pitanja, malo odgovora. Naučena sama riješavati zagonetke života i našla sam se u poziciji da ih ne znam riješiti. Nemoćna sam. Riješit ću ih uz nečiju pomoć. Ili Božju pomoć. Ustajem. Idem u crkvu. Nedostaje mi crkvenost. Nedostaje mi moja zagrebačka crkva. Šetnje Ilicom. I kave. Samotne ili s nekim. Moj život se zavrtio nekim čudesnim krugom i poprimio neki novi krug. Drugačiji. Usporen. Meni samoj čudan. Učim se, učim nekom novom životu. Nekoj novoj sebi. U crkvi sam. Gledam freske koje proviruju kroz šperploče i stupove koji nas štite od dijelova oštećenih u potresu. I naš hram je u nekom novom ozračju. Baš kao i ja. Ali opet tu je i osjećam božansku energiju koja se pojavljuje samo na liturgiji. Kruh i vino postaju tijelo Hristovo. Žudim za Božjom pomoći i vapijem mu svom dušom da me izbavi iz svih stanja i potpitanja u kojima sam se našla. Možda više ne trebam biti ja ta koja riješava sve zagonetke života. Možda trebam usporiti. Ustajem na Vjeronjanje, Oče naš, uzimam Svetu pričest. Pogledom tražim ikone Bogorodice, sramežljivo i molećivo molim ih da čuvaju naše curice. Idem na kavu sa jednom sestrom. U „Jagerhorn“. Volim. To je moj duh. Svijet. Nešto tamo volim. Ona govori kako mi lijepo stoji kratka sijeda kosa. Mislim si, bitno da se sviđa muškarcu kojeg volim. Ostali su ionako manje bitni. Jesam li navikla na život sa štapom? Nisam. Učim se. Učim. Pita me sestra idem li u Lepavinu i govorim joj ne, jer se bojim izlaska iz vlaka. Stvorila sam psihološku barijeru. Strah. Ne znam kako bih izašla negdje iz vlaka sama. Stvari su to koje su novost u mom životu. Svaki

dan mi pobjegne bus ili tramvaj. Naši ljudi su nekulturni i svi se preguraju i uobičajeno ulazim zadnja sa štapom i moram sjesti na stranu gdje je sunce. Rastužim se kako sam nemoćna uhvatiti mjesto u tramvaju. Čini se mala stvar. Glupost. Glupost koja rastuži do boli. Žene su osobito nezgodne, one se preguraju i uhvate mjesto. Gotovo svaki dan ostajem zatečena. Naš razgovor teče. Život je često težak, ali i lijep. Gospod nas iznenada obasja ljubavlju. Jednog divnog muškarca. Pokloni tri dana čarolije. Nenadane. Neočekivane. Radosne i prpošne. Samo treba pustiti Bogu da nas vodi. Pregrmiti u sebi malu šetnju Ilicom i neodlazak na Dolac jer narandže sočne koje poželjeh ponijeti kući u platnenoj torbi su preveliki teret za ženu sa štapom. Uzmem kruh i prezle za moje ukućane. Stisnem zube, osmijehnem se i kažem. Narandže čekaju me na jugu. U Splitu. U bijelomu gradu na plavom Mediteranu. Tamo gdje volim tebe i ti mene. U Hramu Svetoga Save.

PRVI SUSRET SA ANTIOHIJSKOM CRKVOU

Nakon lockdown-a koji je trajao otprilike mjesec dana, otišli smo na nedjeljnu liturgiju. Danas smo se odlučili za Antiohijsku crkvu koja se nalazi u užem centru Londona, blizu Regent's parka. Od tube stanice prema hramu vodi jedna široka, prostrana ulica, lijepih i bijelih zgrada čiji mir finog kvarta naruši samo prolazak, ipak tihog, finog, crnog taxi auta – London black cabbie. Meni vrlo simpatičnog autića. Nekako gospodstvenog. Pred sami ulazak u hram, skinula sam svoju zlatiborsku, vunenu cvjetastu kapicu priraslu mom srcu i zamijenila je mojom pavlo-pasadskom maramom. Baš sam se uobličila kao neka Ruskinja, iako to nisam, ali često svi pomisle da jesam. Takvo im se učini moje slavensko lice i zelene oči. Volim taj slavenski dio vlastite osobnosti. Ulazim u hram i poklonim se ikonama na samom ulasku. Likovi na ikonama su drevni, daleki. Prelijepi. I nekako topli. Stanem s lijeve strane, kako doliči ženi u hramu i posmatram prelijepi ikonostas. Mene očarava pogled na ikonu Bogorodice i Bogojavljenjska ikona. Bogojavljenje kao meni jedan od najdražih praznika. Voda. Život i voda. Novi život. Pojanje je arapsko. Drevno. Meni nerazumljivo. Pogled mi luta po hramu. Ovdje je i njihov vladika. Blagosilja nas. Teče liturgija. Krstim se. Prisutna sam iako ne razumijem ni slovo. U jednom trenutku, pred Svetim darovima kleči vladika i moli se. Čitava crkva se moli. Osjećam da se čita apostolsko Vjervanje. Moj duh se preobražava i postajem dio molitve na meni nerazumljivom jeziku. Postajemo jedno. I to me oduševljava. Liturgija teče. Svi se pričešćuju. Diješe nam naforu zapakiranu u malene plastične vrećice. Blagoslovili su i žito u čast Svete Varvare. Meni obi-

teljski bitne svetiteljke. Nekako mi srcu milo. Odlazim do ikone jedne svetiteljke. Učinilo mi se da se radi o Svetoj Petki, ali nije. Sveta je to Tekla. Pomilovala sam je. Nekako mi je bliska. Kao žena ženi. Izlazim iz ovog divnog, nekad anglikanskog hrama a sada hrama daleke, drevne Antiohije i na izlazu uzimam žito što ga dijele dvije djevojčice. Šetam između ruža Regent's parka i grickam žito. Uspoređujem ga s našim slavskim žitom. Bademi, orasi, ali dominira cimet kao začim istoka, topline. Izvora. Svijeta odakle dolazi On, jedini naš utješitelj i osjećam ispunjenost i zahvalnost ovom prelijepom nedjeljnom danu. Bogu hvala na izvoru, toplini, na Njemu samome...

NIKOLJDAN

Rano je londonsko jutro. Buđenje dana. Cvrkuću ptice. Ponekad učini se kao da je proljeće, a ne decembar. Sunce je negdje visoko na nebu. Iako, nebo mi se ovdje čini puno bliže, kao da ću ga rukom uhvatiti. Četvrtak. Kuham moje slavsko žito. Daleko od kuće, mog zagrebačkog brega i zagrebačke Preobraženske crkve. Zagrepčanka sam po rođenju i ocu. Po majci Bosanka. Neobično, po majčinoj liniji sam i nasljedila krsnu slavu Svetog Nikolu. Meni od značajnijih dana u godini. Dan kojem se neizmjerljivo veselim. Često uoči Nikoljdana razmišljam kako su slavu slavili moji preci na bosanskoj planini sa koje su došli u slavonsku ravnicu i ponijeli moju majku kao bebu u novi život. Nadajući se životu lakšem no što je život gorštaka. Ne znam, zaista ne znam kako je to izgledalo na bosanskoj planini, ali dio mene gorštakinje u nježnoj prirodi vlastitog bića ponjela sam i ovamo, u londonsku vrevu. Zamijesit ću i pogaču, onako običnu, pomalo rustikalnu. Jednostavnu. Kupila sam i malo pakiranje slatkog vina. I njega nosim sutra uoči Svetog Nikole u Hram Svetog Save da osveštam žito i kolač, u spomen na oca Nikolaja, na sve moje pretke i za sve nas žive. Blizu i daleko. U duhu i ljubavi povezane. Večer je, rosulja sipi. Potiho. Pomalo je mračno uz odsjaje božićnih lampica iz londonskih domova. Svjetlo nade u teškim danima za čitav svijet. Hram Svetog Save je velik, divan. Spoj anglosaksonske arhitekture, gotike i pravoslavne ikonografije. Toplina doma. Molitva na razumljivom jeziku. Osjećaj da sam doma. Tražim ikonu Svetog Nikolaja da se dodatno samostalno pomolim za moje najdraže i najbliže. Za sve potrebite. I nosim žito i kolač. Kući. Da ih podijelim sa onima koje mi je Gospod podario na mom putu. Daleko od bosanskih planina mojih djedova i baka, a u srcu tako bliskih. Blizu. Mojih. Voljenih.

GRANE

Mene fasciniraju grane. Pojma nemam zašto. Ispružene. Vi-
jugave, grbave. Glatke i hrapave. Budu mi divne. Jutros je bilo
sunčano i prohladno i kad sam krenula od kuće zapazila sam
drvo koje uzvisuje grane u nebo. Svaki dan tu prolazim. I puno
ima drveća i grana na mom brijegu. Svako malo zastanem po-
red nekog drveta. Možda se to nekome može učiniti luckastim.
Meni nije. Ovo raste iz ruševine kuće u kojoj je davno živjela
jedna baka koju sam kao vrlo malena posjećivala. Kod starih
znalo mi je uvijek biti pomalo toplo. Mi premalo razmišljamo o
drveću. Meni je ljubav prema drveću usadila jedna Ruskinja iz
Moskve koja je davno živjela u Zagrebu. Često pita za platane
na Zrinjevcu. Ranije nisam ih primjećivala ni zamjećivala, ali
sad, kad razmišljam i kao malena stalno sam se pela po drveću.
Imamo doma mušmulu iz 19. stoljeća pored koje ima skoro isto
toliko stara kruška. To je bila moja dječja kuća. Igračka. Koliko
dana sam samo provela na drveću. Djeca danas to ne čine. Mož-
da i danas tako volim te grane što putuju nebu jer me podsjetite na
djetinjstvo. Ponekad zagrlila bih drvo i poželjela mu dobro jutro
i dobar dan, da me spoji sa zemljom i nebom ili samo da mi dâ
malo kisika. Ne znam, možda sam samo dijete, djevojčica u tije-
lu odrasle i zrele žene. Možda je i bolje zauvijek ostati razigrano
dijete. Sve je lakše sa osmijehom djeteta.

SADRŽAJ

Mirna reintegracija.....	5
Krvna zrnca.....	8
Pomalo o knjizi „Planina boli“	10
BiH.....	12
Jasenovac	14
Naš zagrebački Đurđevdan	16
Petra	20
Sveta Marina	22
Sveta Petka.....	24
Gospojina	27
Božić u Srbiji	29
Košava.....	31
Cvijeće	33
Snaga.....	36
Um.....	36
Knin.....	38
Moje grčko putovanje	41
Moj susret s manastirom Lepavina	46
Skadarsko jezero	51
Beskućnik.....	53
Madžarska	55
Ana Karenjina	59
Božićno vrijeme.....	61
Narkoza	62

Materice (majka).....	64
Bogojavljenjska noć.....	65
Marama i haljina	66
Sretenje	68
Božansko na zemlji.....	69
Putešestvije po Britaniji	70
Šaumšpic	73
Vaskršnji post u doba potresa i korone	75
Šetnja.....	78
Otac	80
Nedjelja žena mironosnica.....	81
Život sa štapom.....	83
Prvi susret sa Antiohijskom crkvom	85
Nikoljdan.....	87
Grane.....	88

